

**«Περιπλάνηση στο Χωρο-Χρόνο
μέσα από διαδραστικούς χάρτες και χρονο-χάρτες»
Λογισμικό Ιστορίας για το Γυμνάσιο**

Βιβλίο Καθηγητή

Βασίλης Βασιλείου: Εκπαιδευτικός
Έλενα Γκίκα: Εκπαιδευτικός
Χάρης Ζαρωτιάδης: Εκπαιδευτικός

ΥΠΕΠΘ / ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ»

Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΚΑΤΑ 80% ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΤ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ 20% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ
«Ολοκληρωμένη Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»

Τεχνική Υποστήριξη

Δικτυακός Τόπος : www.intracom-schools.gr και
www.chorochronos.gr

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο : support_it@intracom-it.gr

Τηλέφωνο : 210-6679105

Fax : 210-6679106

Υπεύθυνη : κα Μπερτσά Όλγα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ - Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ	5
1.1	Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	5
1.2	Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	9
1.3	Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	14
2	Η ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΑΠΟ ΤΟ 800 - 479 Π.Χ.....	19
2.1	ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ - ΚΡΑΤΟΣ.....	19
2.2	ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	27
3	Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ.....	32
4	ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	35
4.1	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	35
4.2	Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ	38
4.3	Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ	40
5	Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ	43
5.1	ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ - ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο Β΄	43
5.2	ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	45
6	ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	48
6.1	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	48
6.2	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	48
6.3	ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	49
6.4	ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ	49
6.5	ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	49
6.6	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΪΜΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	50
6.7	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ	50
6.8	ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ	51
6.9	ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	51
7	ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	52
7.1	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	52
7.2	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	52
7.3	ΟΙ ΛΑΟΙ ΠΕΡΙΞ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	53
7.4	Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ	54
8	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)	55
8.1	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	55
8.2	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	55
8.3	ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ.....	56

8.4	ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ. ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΛΑΒΟΥΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ	56
8.5	ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ	57
8.6	ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ	57
9	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)	59
9.1	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	59
9.2	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	59
9.3	ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ	60
9.4	ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ (1096-1261).....	60
9.5	ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1096-1099	60
9.6	Η Β΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1145-1148	60
9.7	Η Γ΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1189-1192	61
9.8	Η Δ΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ	61
9.9	ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	61
9.10	ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΟ 13 ^ο ΑΙΩΝΑ	61
9.11	Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ	61
10	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821-1831	62
11	Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	63
11.1	Προαπαιτούμενες γνώσεις	63
11.2	Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι	63
11.3	Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις.....	63
12	Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ	65
12.1	Προαπαιτούμενες γνώσεις	65
12.2	Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι	65
12.3	Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις.....	65
13	ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1919-1922	68
13.1	Προαπαιτούμενες γνώσεις	68
13.2	Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι	68
13.3	Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις.....	68
14	Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	70
14.1	Προαπαιτούμενες Γνώσεις	70
14.2	Γενικές παρατηρήσεις - Στόχοι	70
14.3	Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις.....	70
14.4	ΕΚΡΗΞΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ	71

1 Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ - Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

1.1 Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1.1.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Κυκλαδικός πολιτισμός πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πόλεων και περιοχών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

1.1.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΟΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΕ Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αναγνωρίσουν τα γεωγραφικά όρια στα οποία αναπτύχθηκε και έδρασε ο Κυκλαδικός πολιτισμός.
- να εντοπίσουν περιοχές που η αρχαιολογική έρευνα έχει φέρει στο φως οικισμούς από την εποχή που ήκμασε ο Κυκλαδικός πολιτισμός
- να παρατηρήσουν στο χάρτη το ανάγλυφο των περιοχών που μελετούν και να συγκρίνουν τις περιοχές που αναπτύχθηκαν στο παρελθόν με τις περιοχές που σήμερα έχουν αναπτυχθεί.
- να εξοικειωθούν με τα εργαλεία του χάρτη (επιλογή και χρωματισμός περιοχών)
- να αναπτύξουν παρατηρητικότητα και ευχέρεια στην καταγραφή στοιχείων.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν το χάρτη των Κυκλάδων και να εντοπίσουν τα νησιά και τους οικισμούς όπου αναπτύχθηκε ο Κυκλαδικός πολιτισμός. Έτσι επεμβαίνουν στο περιβάλλον του χάρτη και συνειδητοποιούν τα γεωγραφικά όρια των Κυκλάδων. Ο χάρτης του σχολικού βιβλίου (σελ. 21) μπορεί να αξιοποιηθεί δημιουργικά, αφού ο μαθητής επεμβαίνει δυναμικά πλέον σε αυτόν.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι οικισμοί που χρειάζεται να εντοπίσει και να χρωματίσει ο μαθητής είναι οι εξής:

- οι περιοχές Αγία Ειρήνη και Κεφάλαια στην Κέα
- η Φυλακωπή στη Μήλο
- το Καστρί και η Χαλανδριανή στη Σύρο
- το Ακρωτήρι στη Θήρα
- η Παροικιά και το Φρούριο στην Πάρο
- οι περιοχές Πάνορμος, Γκρότα, και Σπεδός στη Νάξο
- το νησί της Κέρου
- και η Κύθνος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αναγνωρίσουν το γεωφυσικό στοιχείο του χώρου των Κυκλάδων
- να διαπιστώσουν τη θέση όπου χτίστηκαν οι πρώτοι οικισμοί (κοντά στη θάλασσα ή μακριά από αυτή, σε πεδινές ή ορεινές περιοχές)
- να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη αναφορικά με τα αίτια επιλογής μιας τοποθεσίας για την ίδρυση ενός οικισμού
- να κατατοπιστούν χρονικά αναφορικά με τις οικιστικές αλλαγές στα πλαίσια του Κυκλαδικού πολιτισμού

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν το γεωφυσικό ανάγλυφο του χάρτη των Κυκλάδων και να διαπιστώσουν τη θέση (ορεινή ή πεδινή) των οικισμών και κατ' επέκταση και τα κριτήρια που οδήγησαν στην επιλογή μιας θέσης για την ίδρυση ενός οικισμού.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι οικισμοί των Κυκλάδων αναπτύσσονται αυτόνομα, καθώς τα νησιά χωρίζονται από τη θάλασσα και η επικοινωνία τους περιορίζεται από τις εκάστοτε καιρικές συνθήκες. Κτίζονται κοντά στη θάλασσα ή σε χαμηλούς λόφους, αλλά από το 2300 π.Χ. δέχονται επιδρομές και οχυρώνονται. Έτσι, αρχίζουν να κτίζονται σε ψηλούς λόφους μακριά από τη θάλασσα. Μετά το 2000 π.Χ. κτίζονται πιο σύνθετοι οικισμοί (Ακρωτήρι Θήρας)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΙ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εμβαθύνουν σε παράγοντες γεωλογικούς (σεισμικότητα) και να συνδέσουν την ακμή και την παρακμή ενός πολιτισμού με αυτούς

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν το γεωφυσικό ανάγλυφο του χάρτη των Κυκλάδων και να διαπιστώσουν την ύπαρξη σεισμογενών νησιών (π.χ. Μήλος). Στη συνέχεια συνδέουν τις γεωλογικές εξελίξεις με την παρακμή του Κυκλαδικού πολιτισμού.

Προτεινόμενες Απαντήσεις

Οι οικισμοί των Κυκλάδων καταστρέφονται από σεισμούς γύρω στα 1600 π.Χ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΑΝΕΠΤΥΞΑΝ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΙΤΕΣ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσανατολιστούν στο χάρτη και να διαπιστώσουν τα σύνορα του Κυκλαδικού κόσμου και τις εμπορικές και πολιτιστικές επαφές που ανέπτυξε με άλλους λαούς.
- να συνειδητοποιήσουν ότι η οικονομική άνθηση μέσω του εμπορίου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα ανάπτυξης ενός πολιτισμού.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές διευρύνουν το οπτικό του πεδίο παρατηρώντας τα ανατολικά, δυτικά, βόρεια και νότια σύνορα των Κυκλάδων και εντοπίζοντας παραθαλάσσιες πόλεις με τις οποίες πιθανόν οι Κυκλαδίτες να διεξήγαγαν εμπόριο και να αντάλλαξαν πολιτιστικά αγαθά.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Κυκλαδίτες ανέπτυξαν εμπορικές σχέσεις με τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου πελάγους, με περιοχές της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου (Εγγύς Ανατολή) και από τη 2η χιλιετία π.Χ. με πόλεις της Κρήτης και της ηπειρωτικής Ελλάδας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνδέσουν χρονικά τον Κυκλαδικό πολιτισμό με τους άλλους δύο σπουδαίους πολιτισμούς που ακολούθησαν, τον Μινωικό και τον Μυκηναϊκό.
- να διαπιστώσουν την απόσταση από τα Μινωικά και τα Μυκηναϊκά κέντρα και την ευκολία επικοινωνίας μέσω της θάλασσας και του εμπορίου.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές συνδέουν το γεωγραφικό και πολιτιστικό χώρο των Κυκλάδων με άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπως είναι η Μινωική Κρήτη και η Μυκηναϊκή ηπειρωτική Ελλάδα. Διαπιστώνουν την πολιτιστική συνέχεια στον ελληνικό χώρο μέσα από τη διαδοχή των πολιτισμών.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Κυκλάδες από το 1600 π.Χ. ελέγχονται από τους Μινωίτες που έχουν κυριαρχήσει στον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου και από το 1450 π.Χ. ελέγχονται από τους Μυκηναίους, αφού ο Μινωικός πολιτισμός παρακμάζει και αυτός.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΕΙΔΩΛΙΩΝ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να έρθουν σε επαφή με τα αριστουργήματα του Κυκλαδικού πολιτισμού
- να συνδέσουν την τέχνη με το υπέδαφος των Κυκλαδικών νησιών (μάρμαρο, άργιλος)
- να εντείνουν την παρατηρητικότητα τους και να απομονώσουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά
- να εξασκηθούν ως προς την περιγραφή αυτού που βλέπουν

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές εντοπίζουν νησιά με πλούσιο υπέδαφος (Πάρος, Νάξος: εξόρυξη μαρμάρου) και παρατηρούν εικόνες κυκλαδικών ειδωλίων. Επισημαίνουν το είδος των μορφών που απεικονίζουν και τα αδρά ανατομικά χαρακτηριστικά. Διαπιστώνουν την απουσία της τρίτης διάστασης (του βάθους) και το μικρό μέγεθος των αγαλμάτων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Είναι κατασκευασμένα από μάρμαρο

Παριστάνουν γυναίκες γυμνές, άνδρες μουσικούς, κυνηγούς ή πολεμιστές

Οι μορφές είναι σχηματοποιημένες (αφηρημένη τέχνη) (Παράδειγμα: δεν τονίζονται οι ανατομικές λεπτομέρειες στις γυναικείες μορφές)

Παρουσιάζουν μετωπικότητα: έχουν μόνο δύο διαστάσεις, καθώς είναι κατασκευασμένα για να βλέπονται από μπροστά, όπως οι ζωγραφικοί πίνακες (Σπάνια υπάρχει η τρίτη διάσταση, όπως το ειδώλιο με τον κιθαριστή).

Είναι μικρά σε μέγεθος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΕΝΤΥΠΩΣΗ ΣΑΣ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ ΕΙΔΩΛΙΑ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εξασκήσουν την κριτική τους σκέψη
- να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα τέχνης
- να αξιολογήσουν σε προσωπικό επίπεδο έργα τέχνης και να αναζητήσουν τα δικά τους κριτήρια αισθητικού κάλους.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αποδώσουν με δικά τους συναισθήματα (θαυμασμός, απορία, έκπληξη κ.α.) το αισθητικό αποτέλεσμα που τους προκαλεί η θέα των κυκλαδικών ειδωλίων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα κυκλαδικά ειδώλια μπορούν να προκαλούν ευχάριστη διάθεση, καθώς μοιάζουν με παιδικό παιχνίδι. Επίσης, έκπληξη, καθώς το μάρμαρο είναι σκληρό υλικό και η επεξεργασία του ήταν δύσκολη. Επιπλέον, η σχηματικότητα και η αφαιρετικότητα των μορφών προκαλούν θαυμασμό.

Μπορεί να επισημανθεί η συνεχής προσπάθεια τελειοποίησης των μορφών και η πορεία από απλούστερες προς συνθετότερες μορφές - π.χ. σε πιο προχωρημένα ειδώλια αποδίδονται χαρακτηριστικά προσώπου (μάτια, μύτη, στόμα) και σώματος (χέρια, δάχτυλα).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εξασκήσουν την παρατηρητικότητα τους και την κριτική τους σκέψη
- να συνδέσουν το γεωγραφικό και γεωφυσικό τοπίο με την ανάπτυξη οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές παρατηρούν τη γεωγραφική θέση των Κυκλάδων σε σχέση με τους εμπορικούς σταθμούς της εποχής εκείνης και διαπιστώνουν την αίρια θέση τους. Επίσης, διαπιστώνουν την ευκολία των πολιτιστικών και οικονομικών ανταλλαγών που είχαν οι Κυκλάδες με άλλα ανεπτυγμένα μέρη του τότε κόσμου και, τέλος, συνδέουν την ανάπτυξη του Κυκλαδικού πολιτισμού με τον καθοριστικό κλιματολογικό παράγοντα.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι η ανάπτυξη του Κυκλαδικού πολιτισμού οφείλεται:

- στο ήπιο μεσογειακό κλίμα
- στη γεωγραφική θέση των Κυκλάδων (εμπορικό σταυροδρόμι Ευρώπης, Ασίας, Ηπειρωτικής Ελλάδας και Κρήτης)
- στο πλούσιο υπέδαφος (ορυκτά, μάρμαρο, άργυρος, οψιανός)
- στην επίδραση με άλλους πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής, της Κρήτης και της ηπειρωτικής Ελλάδας.

1.2 Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1.2.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Μινωικός πολιτισμός πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πόλεων και περιοχών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

1.2.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΠΟ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αναγνωρίσουν τα γεωγραφικά όρια στα οποία αναπτύχθηκε και έδρασε ο Μινωικός πολιτισμός.
- να συνδέσουν την ονομασία ενός πολιτισμού με τη μυθολογία και την αρχαιολογική έρευνα

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι η ονοματοθεσία ενός αρχαίου πολιτισμού μπορεί να προκύψει από τη μυθολογία και την αρχαιολογική έρευνα, όταν άλλες πηγές δεν μας βοηθούν σε αυτό.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Το όνομά του ο πολιτισμός της Κρήτης το πήρε από το μυθικό βασιλιά Μίνωα.

Ο Άρθουρ Έβανς με τις ανασκαφές που έκανε στην Κνωσό στις αρχές του 20^{ου} αιώνα έδωσε το όνομα Μινωικός πολιτισμός και Μινωίτες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΑ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ; ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΤΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να κατατοπιστούν γεωγραφικά αναφορικά με τις περιοχές της Κρήτης που αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν σε ανακτορικά κέντρα.
- να παρατηρήσουν τη θέση και την απόσταση ανάμεσα στα κέντρα αυτά.
- να εντάξουν στο χρόνο την ακμή και την παρακμή των Μινωικών ανακτόρων.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να ξεχωρίσουν στο χάρτη και να χρωματίσουν τα Μινωικά ανάκτορα. Να τα απαριθμήσουν, να μετρήσουν πιθανώς την απόσταση μεταξύ τους με τη βοήθεια των εργαλείων του χάρτη και να αφηγηθούν την εξέλιξή τους στο χρόνο (ακμή - παρακμή).

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα γνωστότερα ανάκτορα της Κρήτης είναι της Κνωσού, της Φαιστού, των Μαλίων και της Ζάκρου.

Ιδρύονται στην περίοδο 2000-1700 π.Χ. αλλά καταστρέφονται από σεισμό το 1700 π.Χ. Αμέσως ξανακτίζονται με μεγαλύτερη λαμπρότητα για να καταστραφούν πάλι το 1450 π.Χ. εκτός από αυτό της Κνωσού, το οποίο θα καταστραφεί το 1370 π.Χ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΑΝ ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν τον διοικητικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό -θρησκευτικό ρόλο των ανακτόρων

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν τις λειτουργίες που επιτελούσαν τα ανακτορικά κέντρα της Κρήτης. Πρόκειται για ρόλους πολυσύνθετους και σε άμεση σχέση με τον τρόπο οργάνωσης της μινωικής πολιτείας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα Μινωικά ανάκτορα ήταν κέντρα άσκησης διοίκησης και λήψης αποφάσεων.

Ήταν η κατοικία των αρχόντων. Επίσης, εκεί αποθηκεύονταν τα αγροτικά προϊόντα

Επιπλέον, λειτουργούσαν και ως καλλιτεχνικά και θρησκευτικά κέντρα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ; ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΜΥΘΟ ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΚΑΙ ΤΟ ΜΙΝΩΙΚΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συσχετίσουν την αρχιτεκτονική δομή του ανακτόρου με το πολυσύνθετο ρόλο που επιτελούσε.
- να συνειδητοποιήσουν ότι ο μύθος εμπεριέχει στοιχεία αλήθειας που επιβεβαιώνονται από τις αρχαιολογικές έρευνες.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές διακρίνουν την αρχιτεκτονική δομή του Μινωικού ανακτόρου και συνειδητοποιούν το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο του Μινωικού πολιτισμού. Η σύνδεση με το μύθο του λαβύρινθου είναι απαραίτητη, προκειμένου ο μαθητής να συνδέσει το μύθο με την ιστορική αλήθεια.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα Μινωικά ανάκτορα είχαν μορφή δαιδαλώδη με πολύωροφα διαμερίσματα, σκάλες και φωταγωγούς. Χτίζονταν με προσανατολισμό στον άξονα Βορρά - Νότου και είχαν ως κέντρο μια ορθογώνια αυλή. Διέθεταν συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης, αποθήκες και τοιχογραφίες. Δεν είχαν τείχη. Διέθεταν ισχυρό στόλο ως αμυντική προστασία.

Ένας νέος επισκέπτης πραγματικά έχανε τον προσανατολισμό του, καθώς βρισκόταν μπροστά σε ένα πολύπλοκο σχέδιο από μεγάλα και μικρά διαμερίσματα, αίθουσες, αποθήκες, σκάλες, διαδρόμους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΓΡΑΦΗΣ ΔΙΕΘΕΤΑΝ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διακρίνουν τα συστήματα γραφής που αναπτύχθηκαν στην Μινωική Κρήτη
- να διαπιστώσουν ότι χωρίς ανεπτυγμένο σύστημα γραφής δεν νοείται σπουδαίος πολιτισμός.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές παρατηρούν τις γραπτές μαρτυρίες που σώζονται και επιβεβαιώνουν τα δύο συστήματα γραφής που χρησιμοποιούσαν στην Κρήτη πριν να καταλάβουν το νησί οι Μυκηναίοι και να φέρουν τη Γραμμική Β'.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Μινωίτες χρησιμοποιούσαν δύο συστήματα γραφής. Το πρώτο σώζεται στο δίσκο της Φαιστού (γύρω στο 1700 π.Χ.) και είναι ιερογλυφική γραφή. Το δεύτερο ονομάζεται Γραμμική Α', ήταν συλλαβική γραφή και έχει σωθεί σε πλήινες πινακίδες και αγγεία.

Δεν έχουν αποκρυπτογραφηθεί ακόμα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΑΝΕΠΤΥΞΑΝ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντάξουν στο γεωγραφικό χάρτη της Μεσογείου την Μινωική Κρήτη.
- να διαπιστώσουν την καίρια γεωγραφική θέση του νησιού.
- να συσχετίσουν το Μινωικό πολιτισμό με άλλους πολιτισμούς που ήκμασαν στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου την ίδια εποχή.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές εντοπίζουν στο χάρτη περιοχές που συνορεύει η Κρήτη και επικοινωνεί μέσω της θάλασσας ανταλλάσσοντας εμπορικά και πολιτιστικά αγαθά.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Με νησιά του Αιγαίου, πόλεις της Πελοποννήσου και της άλλης ηπειρωτικής Ελλάδας, με την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Ανατολική Μεσόγειο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΣΑΝ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν στο χάρτη την εδαφική επέκταση των Μινωιτών
- το μέγεθος ακμής και δύναμης του Μινωικού πολιτισμού

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές διαπιστώνουν ότι οι Μινωίτες ιδρύουν εμπορικούς σταθμούς και αποικίες σε πολλά ελληνικά νησιά του Αιγαίου.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ίδρυσαν αποικίες στη Μήλο, στη Ρόδο, στη Σάμο και στη Θήρα., στην Κω, στην Κάρπαθο, στην Κύθνο, στα Κύθηρα, στην Κέα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντρυφήσουν σε πολιτικές έννοιες
- να διαπιστώσουν τον τρόπο πολιτικής οργάνωσης του Μινωικού κόσμου.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συσχετίσουν την απάντησή τους στηριγμένοι στη δομή και τη λειτουργία των ανακτόρων της Κρήτης.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι εξουσίες (διοίκηση, οικονομία, λατρεία) συγκεντρώνονται στα χέρια του άρχοντα που διαμένει στο ανάκτορο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ; ΠΩΣ ΚΥΛΟΥΣΕ Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΟΥΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διατυπώσουν κρίσεις για την ποιότητα ζωής των Μινωιτών
- να αξιοποιήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων τις τοιχογραφίες των Μινωικών ανακτόρων και τις απεικονίσεις σε άλλες μορφές τέχνης

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να παρατηρήσουν την τέχνη της Μινωικής Κρήτης και να καταλήξουν σε συμπεράσματα σχετικά με την ποιότητα ζωής των ανθρώπων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Μινωίτες ζούσαν ειρηνική ζωή. Ένωσαν ασφαλείς λόγω του ισχυρού στόλου τους. Διέθεταν πολλές γιορτές, τις οποίες γιόρταζαν στην αυλή των ανακτόρων.

Οι γυναίκες φορούσαν πλούσια χρωματιστά φορέματα και κοσμήματα. Πρόσεχαν το χτένισμα των μαλλιών τους, το βάψιμο και την εμφάνισή τους γενικότερα. Αντίθετα οι άνδρες ντύνονταν λιτά και τόνιζαν το γυμνασμένο σώμα τους.

Λάτρευαν γυναικείες θεότητες προσφέροντας αναθήματα και τελώντας τα ταυροκαθάψια. Χόρευαν και ζούσαν ανέμελα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΙΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΥΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρατηρήσουν τον αριθμό και την τοποθεσία των ιερών λατρείας των Μινωιτών.
- να διαπιστώσουν το θρησκευτικό χαρακτήρα του Μινωικού κόσμου.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν το χάρτη και να αναζητήσουν ιερά κορυφής και σπήλαια.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τόποι λατρείας βρίσκονταν στα ανάκτορα, σε ιδιωτικές οικίες και σε σπήλαια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΑΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΘΕΟΤΗΤΕΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντυπώσουν στο χαρακτήρα της Μινωικής θρησκείας.
- να διαπιστώσουν τον κυρίαρχο ρόλο της γυναίκας στη λατρεία.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι γυναικείες θεότητες αντιπροσώπευαν τις εποχές του έτους, τη βλάστηση (ανθοφορία) και το μαρασμό (θάνατο) στη φύση και την ανάσταση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΡΙΣΤΑΝΟΥΝ ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΩΡΩΝ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρατηρήσουν τα θέματα της Μινωικής τέχνης.
- να διαπιστώσουν τον ειρηνικό χαρακτήρα του Μινωικού κόσμου.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν παραστάσεις τέχνης από τις πηγές και από το σχολικό τους βιβλίο.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι τοιχογραφίες των ανακτόρων παρουσιάζουν θέματα από τη θάλασσα, ειδυλλιακά τοπία, λατρευτικές πομπές.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΑΓΓΕΙΑ ΟΝΟΜΑΖΟΥΜΕ ΚΑΜΑΡΑΪΚΑ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρατηρήσουν τα θέματα της Μινωικής τέχνης.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Πολύχρωμα αγγεία που κατασκευάζονταν στο ανάκτορο της Κνωσού και της Φαιστού και εξάγονταν στην Φοινίκη και στην Αίγυπτο. Βρέθηκαν στο σπήλαιο Καμαρών το 1884, και από εκεί πήραν το όνομά τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΕΙΑ ΤΙ ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΧΟΥΜΕ ΒΡΕΙ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντυπώσουν σε θέματα της Μινωικής τέχνης.
- να διαπιστώσουν το υψηλό αισθητικό αποτέλεσμα του Μινωικού πολιτισμού

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν παραστάσεις τέχνης από τις πηγές και από το σχολικό τους βιβλίο.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Πήλινα ειδώλια που αναπαριστάνουν γυναικείες μορφές, κοσμήματα χρυσά και ασημένια, σφραγίδες από ελεφαντόδοντο και ημιπολύτιμους λίθους και ρυτά (αγγεία από πηλό ή μέταλλο, συνήθως με μορφή κεφαλής ταύρου, που χρησιμοποιούσαν για λατρευτικούς σκοπούς).

1.3 Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1.3.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Μυκηναϊκός πολιτισμός πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

1.3.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΠΟ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αναγνωρίσουν τα γεωγραφικά όρια στα οποία αναπτύχθηκε και έδρασε ο Μυκηναϊκός πολιτισμός.
- να συνδέσουν την ονομασία ενός πολιτισμού με τη μυθολογία και την αρχαιολογική έρευνα στο πιο φημισμένο κέντρο αυτής της εποχής.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι η ονοματοθεσία ενός αρχαίου πολιτισμού μπορεί να προκύψει από τη μυθολογία και την αρχαιολογική έρευνα στο πιο γνωστό κέντρο του.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Το όνομα προέρχεται από το σημαντικότερο κέντρο του πολιτισμού αυτού, τις Μυκήνες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΟΥ ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντάξουν χρονικά τον Μυκηναϊκό πολιτισμό.
- να διακρίνουν περιόδους με κριτήρια τα αρχαιολογικά μνημεία.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να διακρίνουν τα Μυκηναϊκά χρόνια σε δύο περιόδους με κριτήριο τα αρχαιολογικά μνημεία που διασώθηκαν έως σήμερα.

Προτεινόμενες απαντήσεις

α) Η περίοδος των βασιλικών τάφων (1600-1450 π.Χ.) και β) η ανακτορική περίοδος (1400-1200 π.Χ.).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ. ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΑΪΚΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ; ΠΟΙΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΞΕΧΩΡΙΣΤΕΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΕΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΕΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη τα σημαντικότερα Μυκηναϊκά κρατίδια και τα κέντρα τους που διέθεταν ανάκτορα.

- να ξεχωρίσουν την αρχιτεκτονική δομή τους και τον ρόλο των επιμέρους τμημάτων τους σε σύγκριση με τα μινωικά ανάκτορα.
- να συνειδητοποιήσουν ότι εκτός από την πολιτική εξουσία υπάρχουν κοινά στοιχεία όπως η γλώσσα, η θρησκεία, η διοίκηση και οι θεσμοί.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να διαπιστώσουν ότι τα Μυκηναϊκά ανακτορικά κέντρα είναι διάσπαρτα στον ηπειρωτικό ελληνικό χώρο και συνδέονται μεταξύ τους με κοινούς δεσμούς.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα Μυκηναϊκά ανακτορικά κέντρα είναι: οι Μυκήνες, η Τίρυνθα, η Πύλος, η Θήβα

Ήταν απλούστερα σε σύγκριση με τα μινωικά ανάκτορα. Διέθεταν έναν προθάλαμο και το κύριο δωμάτιο, όπου υπήρχε μια εστία κυκλική. Στο χώρο αυτό (μέγαρο) ο βασιλιάς είχε το θρόνο του και δεχόταν τους επισκέπτες. Ολόγυρα υπήρχαν άλλα δωμάτια.

Κοινά στοιχεία είναι η γλώσσα, η θρησκεία και οι κοινωνικοπολιτικοί θεσμοί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΑΛΛΑ ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την εδαφική επέκταση των Μυκηναίων σε περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές αναζητούν με τη βοήθεια του χάρτη και των εργαλείων του Μυκηναϊκά κέντρα που έχει φέρει στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη. Τα επισημαίνουν στο χάρτη με κάποια χρωματική απόχρωση.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Άλλα Μυκηναϊκά κέντρα είναι:

στην Αργολίδα το Άργος, στη Λακωνία το Βαφειό, στην Ηλεία ο Κακόβατος, στην Αττική ο Μαραθώνας, η Ελευσίνα και η Αθήνα, στη Μεσσηνία η Πύλος, στη Βοιωτία ο Γλας, ο Ορχομενός, στη Μαγνησία η Ιωλκός.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΣΧΟΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΜΥΚΗΝΑΙΟΙ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διακρίνουν το μέγεθος οικονομικής δραστηριοποίησης των Μυκηναίων
- τους πόρους στους οποίους στήριξαν την ακμή του πολιτισμού τους

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές αναφέρουν τομείς οικονομικής δραστηριότητας των Μυκηναίων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Μυκηναίοι ασχολήθηκαν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη βιοτεχνία (παραγωγή έργων τέχνης από μέταλλα, λίθο ή ελεφαντόδοντο), τη ναυτιλία και το εμπόριο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΩΣ ΙΕΡΑΡΧΕΙΤΑΙ Η ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την κοινωνική οργάνωση των Μυκηναίων
- να διακρίνουν τις κοινωνικές τάξεις και τη θέση τους στην κοινωνική πυραμίδα

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές ιεραρχούν τις κοινωνικές τάξεις της Μυκηναϊκής κοινωνίας και συμπληρώνουν την κοινωνική πυραμίδα.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στην κορυφή βρίσκεται ο άναξ και η βασιλική οικογένεια. Έπονται οι αυλικόι και το ιερατείο. Ακολουθούν οι δήμοι (χωριά γύρω από το ανάκτορο), όπου ζουν οι γεωργοί, οι κτηνοτρόφοι και οι τεχνίτες. Στη βάση βρίσκονται οι δούλοι.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΟΠΟΥ ΑΝΑΣΚΑΦΘΗΚΑΝ ΠΗΛΙΝΕΣ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΜΕ ΤΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β' ΓΡΑΦΗ. ΤΙ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΓΙΑ ΤΗ ΓΡΑΦΗ ΑΥΤΗ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη μυκηναϊκά ανάκτορα που ανασκάφθηκαν και έφεραν στο φως σπουδαία αρχαιολογικά ευρήματα
- να γνωρίσουν το σύστημα γραφής των Μυκηναίων
- να συνειδητοποιήσουν τη στενή σύνδεση της γραφής με τα Μυκηναϊκά ανάκτορα και την γραφειοκρατία που αναπτύχθηκε μέσα σε αυτά.
- να καταλάβουν τη δομή και τη λειτουργία της γραφής αυτής.
- να διαπιστώσουν ότι η ελληνικότητα της γραφής αποδεικνύει ταυτόχρονα την ελληνικότητα του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές, αφού διαβάσουν τις πηγές που αναφέρονται στη Γραμμική Β' επισημαίνουν στο χάρτη τα ανάκτορα όπου βρέθηκαν πήλινες πινακίδες. Θα πρέπει ο καθηγητής να συσχετίσει τη γραφή με τα ανάκτορα και τη βασιλική γραφειοκρατία που αναπτύχθηκε μέσα σε αυτά.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Κνωσός, Πύλος, Θήβα, Μυκήνες, Τίρυνθα.

Η Γραμμική Β' αποκρυπτογραφήθηκε το 1952 από τους Μάικλ Βέντρις και Τζον Τσάντγουικ. Είναι συλλαβική ελληνική γραφή. Την κατείχαν λίγοι εξειδικευμένοι γραφείς. Σώθηκε σε πήλινες πινακίδες όπου καταγράφονταν λογιστικοί κατάλογοι (εμπορικές δραστηριότητες, αγαθά). Χρησιμοποιήθηκε από το 1400 έως το 1150 π.Χ. Εξαφανίστηκε με την παρακμή των ανακτόρων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΑΙΩΝ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρατηρήσουν την εμπορική εξάπλωση των Μυκηναίων
- να διαπιστώσουν την εδαφική επέκταση των Μυκηναίων που σχετίζεται με την κυριαρχία τους στη θάλασσα.
- να συμπεράνουν τις πολιτιστικές ανταλλαγές που είχαν με άλλους λαούς.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει με τη βοήθεια του χάρτη να αναζητήσουν εμπορικούς σταθμούς και αποικίες των Μυκηναίων. Αποτελεί έκπληξη η μεγάλη απόσταση που κάλυπταν οι Μυκηναίοι έμποροι προκειμένου να αναζητήσουν σπάνιες πρώτες ύλες και να πουλήσουν τα εμπορεύματά τους.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Μυκηναίοι ιδρύουν αποικίες στα νησιά του Αιγαίου και στα παράλια της Μ. Ασίας (Έφεσος, Μίλητος, Αλικαρνασός) και στην Κύπρο (Εγκωμη, Κίτιο). Αναζητούν πρώτες ύλες στην νοτιοανατολική Μεσόγειο (Παλαιστίνη, Ιορδανία, Αίγυπτος), τη νότια Ιταλία και τη Σικελία (Λιπάρες Νήσοι), στην Ισπανία και στη Βρετανία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΟΙ ΛΟΓΟΙ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διατυπώσουν κρίσεις για τους λόγους που οδήγησαν σε παρακμή τους Μυκηναίους.
- να συσχετίσουν τη διάρκεια ζωής ενός πολιτισμού με την οικονομική ευημερία, το εμπόριο, την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι ένας πολιτισμός παρακμάζει όταν η οικονομία του και η εσωτερική του κατάσταση πλήττεται από εχθρικές επιθέσεις και αναταραχές.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στους λόγους παρακμής των Μυκηναίων αναφέρονται: η έλευση των Δωριέων, οι εσωτερικές αναταραχές και οι επιδρομές των λαών της θάλασσας που διατάραξαν τις εμπορικές δραστηριότητες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΤΕ ΤΑ ΚΥΚΛΩΠΕΙΑ ΤΕΙΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΥΛΗ ΤΩΝ ΛΕΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ. ΤΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΔΙΕΘΕΤΑΝ ΟΙ ΜΥΚΗΝΑΙΟΙ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρατηρήσουν τα αρχιτεκτονικά θαύματα των Μυκηναίων
- να συσχετίσουν την αρχιτεκτονική των ακροπόλεων με την ανθρώπινη φύση των Μυκηναίων.
- να διαπιστώσουν ότι κύριο αίτημα της εποχής ήταν η ασφάλεια και η αποτροπή των εχθρών.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να παρατηρήσουν τις πηγές που αναφέρονται στα τείχη και την Πύλη των Λεόντων των Μυκηναίων. Ο τεράστιος όγκος τους που ακόμα και σήμερα προκαλεί το δέος, θα πρέπει να ερμηνευτεί σε σχέση με το χαρακτήρα των ανθρώπων της εποχής.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Η αρχιτεκτονική τους έχει μνημειώδη χαρακτήρα. Αναζητούν την ασφάλεια, την επίδειξη ισχύος, έχουν χαρακτήρα μάλλον πολεμικό και γενναίο, επιδιώκουν την υστεροφημία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΝΩΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντυφύσουν στο χαρακτήρα της Μυκηναϊκής θρησκείας.
- να διαπιστώσουν τις επιδράσεις της Μινωικής λατρείας αλλά και τις καινοτομίες των Μυκηναίων στο χώρο της θρησκείας.
- να συνειδητοποιήσουν ότι οι ρίζες του δωδεκάθεου των αρχαίων Ελλήνων βρίσκονται στη Μυκηναϊκή θρησκεία

Προτεινόμενες απαντήσεις

Όπως και στους Μινωίτες οι Μυκηναίοι λατρεύουν μια γυναικεία θεότητα την Κυρία Πότνια. Ωστόσο κάνουν την εμφάνισή τους οι κατοπινοί μεγάλοι θεοί, όπως ο Ζευς, η Ήρα, ο Ποσειδών, η Άρτεμις, ο Άρης, ο Διόνυσος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΙΧΑΝ ΟΙ ΘΟΛΩΤΟΙ ΤΑΦΟΙ; ΠΟΙΟΥΣ ΘΟΛΩΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ; ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΜΕΡΗ ΟΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΝΑΣΚΑΦΕΙ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντυφύσουν στην μνημειώδη μυκηναϊκή αρχιτεκτονική
- να διαπιστώσουν τις μεταθανάτιες δοξασίες των Μυκηναίων
- να εντοπίσουν γεωγραφικά αρχαιολογικά μνημεία τέτοιου χαρακτήρα

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν το χάρτη και να αναζητήσουν με τη βοήθεια των εργαλείων του θολωτούς τάφους.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ο θησαυρός του Ατρέα (τάφος του Αγαμέμνονα), ο Τάφος της Κλυταιμνήστρας στις Μυκήνες, ο Θησαυρός του Μινύα στον Ορχομενό.

2 Η ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΑΠΟ ΤΟ 800 - 479 Π.Χ.

2.1 ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ - ΚΡΑΤΟΣ

2.1.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Από τις φυλετικές κοινωνίες στην πόλη - κράτος πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

2.1.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1100-950 Π.Χ.; ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσανατολιστούν στο γεωγραφικό προσδιορισμό των ελληνικών φύλων.
- να αντιληφθούν ότι οι μετακινήσεις των ελληνικών φύλων οδήγησε στη σταθεροποίησή τους σε περιοχές που φέρουν το ίδιο όνομα και σήμερα
- να συνδέσουν τις αναταραχές που προκάλεσαν αυτές οι μετακινήσεις με την παρακμή του Μυκηναϊκού πολιτισμού

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να παρακολουθήσουν τις μετακινήσεις των ελληνικών φύλων σε εδάφη που και σήμερα φέρουν το όνομα του φύλου που εγκαταστάθηκε τότε. Είναι χρήσιμο οι μαθητές να αποτυπώσουν στο χάρτη με διαφορετικά χρώματα αυτές τις μετακινήσεις.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Δωριείς από την Πίνδο μετακινούνται στην Πελοπόννησο (στην Αργολίδα, αφού καταλαμβάνουν τις Μυκήνες και το Άργος - στην Λακωνία - στη Μεσσηνία - στην Κορινθία) και σε τμήμα της Στερεάς. Αργότερα αποικίζουν τη Μήλο, τη Θήρα και την Κρήτη.

Οι Θεσσαλοί από την Πίνδο εγκαθίστανται στη Θεσσαλία.

Οι Βοιωτοί από τη Θεσσαλία μετακινούνται στην Βοιωτία.

Οι Αιολείς από τη Θεσσαλία μεταναστεύουν σε Λέσβο, Τένεδο και Βόρεια Μ. Ασία.

Οι Ίωνες από τη β. Πελοπόννησο μετακινούνται σε Αττική, Εύβοια και Κυκλάδες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΕΤΕ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΙΟΛΕΩΝ, ΙΩΝΩΝ ΚΑΙ ΔΩΡΙΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ (ΜΕΣΑ 11^{0Υ} - 8⁰ ΑΙ. Π.Χ.) ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΑΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν το χρονικό βάθος της εγκατάστασης του ελληνικού στοιχείου στα παράλια της Μ. Ασίας.
- να διακρίνουν τη Μ. Ασία σε τρεις κύριες περιοχές, ανάλογα με το ελληνικό φύλο που εγκαταστάθηκε εκεί, και να εντοπίσουν τις σημαντικότερες πόλεις.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από το σχολικό χάρτη στη σελίδα 38 και από το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Η Αιολίδα περιλαμβάνει τις πόλεις από την Τρώαδα έως τη Σμύρνη και τα νησιά Λέσβο και Τένεδο.

Η Ιωνία περιλαμβάνει τις 12 πόλεις από τη Σμύρνη ως και νοτιότερα από τη Μίλητο, μαζί με τα νησιά Χίο, Σάμο (Ιωνική δωδεκάπολη)

Οι Δωριείς εγκαθίστανται στα νοτιοδυτικά παράλια της Μ. Ασίας και στα νησιά Κω και Ρόδο, ιδρύοντας τη δωρική εξάπολη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΕ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΟΝ Α' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συσχετίσουν την αναστάτωση που προκλήθηκε στον ηπειρωτικό ελληνικό χώρο με την ίδρυση αποικιών στα παράλια της Μ. Ασίας

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αναζητήσουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά αίτια πρόκλησης του α' αποικισμού.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στα αίτια μπορούν να αναφερθούν:

- οι εσωτερικές συγκρούσεις που προκάλεσαν οι μετακινήσεις των ελληνικών φύλων.
- ο περιορισμένος καλλιεργήσιμος χώρος της ηπειρωτικής Ελλάδας.
- ο οικονομικός μαρασμός και η ανασφάλεια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ Β' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ; ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ Β' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν ότι οικονομικοί λόγοι, όπως η αναζήτηση καλλιεργήσιμων κλήρων, και πολιτικοί λόγοι (εξορία) παραμένουν ως βασικά αίτια αναζήτησης νέων εδαφών.
- να αναζητήσουν συνέπειες σε πολιτικό - οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές αναφέρονται στα αίτια και στις συνέπειες του β' αποικισμού.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στα αίτια του β' αποικισμού μπορούν να αναφερθούν:

- η αναζήτηση καλλιεργήσιμων κλήρων γης.
- η αναζήτηση πρώτων υλών - μετάλλων.
- οι πολιτικοί λόγοι (ανατροπή πολιτεύματος, πολιτικοί εξόριστοι).

Στις συνέπειες αναφέρουμε:

- Εμφάνιση νέων επαγγελματιών (κάπηλοι: μικροέμποροι, λιανοπωλητές, ιδιοκτήτες καταστημάτων που μεταπωλούσαν προϊόντα).
- Αύξηση του εμπορίου και των παραγόμενων προϊόντων.
- Ανάπτυξη ναυπηγικής και κατασκευής μεγαλύτερων και ασφαλέστερων πλοίων.
- Εφεύρεση νομίματος για την διευκόλυνση των συναλλαγών.

- Πληθυσμιακή αύξηση.
- Ενίσχυση της αστικής τάξης και πολιτικές μεταβολές (ολιγαρχία)
- Πολιτιστικές ανταλλαγές.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΑΝ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΑΝ ΑΠΟΙΚΙΕΣ; ΠΟΙΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΕ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ Α' ΚΑΙ ΣΤΟ Β' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν διαφορές ανάμεσα στον α' και στο β' αποικισμό.
- να διαπιστώσουν τα στάδια της διαδικασίας του αποικισμού.
- να δώσουν έμφαση στο ρόλο των μαντείων και της μητρόπολης σχετικά με την ίδρυση νέας αποικίας.
- να επισημάνουν τα κριτήρια επιλογής μιας νέας αποικίας

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να αποκωδικοποιήσουν τα στάδια της διαδικασίας του αποικισμού μέσα από τη σύγκριση α' και β' αποικισμού.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα στάδια στη διαδικασία του β' αποικισμού ήταν:

- α) ο χρησμός του μαντείου για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης. (κριτήρια ήταν η ύπαρξη λιμανιού, η ύπαρξη πηγών, η ηπιότητα του κλίματος, η ευφορία της γης, ο ορυκτός πλούτος, η φυσική οχύρωση, η αντίδραση των γηγενών)
- β) ο ορισμός αρχηγού αποστολής ενός ατόμου με ιδιαίτερες ικανότητες και κύρος.
- γ) η τελετή αναχώρησης με τη συμμετοχή όλου του λαού.

Στις διαφορές εντοπίζουμε τα εξής:

- Ο α' αποικισμός προκλήθηκε εξαιτίας της εσωτερικής μετακίνησης των ελληνικών φύλων ενώ ο β' αποικισμός ήταν οργανωμένος και προσχεδιασμένος.
- Ο α' αποικισμός έγινε κατά φυλετικές ομάδες ενώ ο β' κατά πόλεις.
- Ο β' αποικισμός πραγματοποιήθηκε σε προορισμούς πολύ πιο μακρινούς σε σχέση με τον α' και ήταν ευρύτερος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΣΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΧΕΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Μασσαλία (Φωκαείς), Νίκαια (Μασσαλιώτες), Τάρας (Σπάρτη), Ρήγιον (Χαλκιδαίοι και Μεσσήνιοι), Κατάνη (Νάξος), Συρακούσες (Κόρινθος), Οδησσός (Μίλητος), Τραπεζούντα (Μίλητος), Βυζάντιο (Μεγαρείς).

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη σημαντικές ελληνικές αποικίες
- να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία του χάρτη ώστε να αναρτήσουν σημειώματα σε συγκεκριμένες τοποθεσίες.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές κάνουν χρήση των εργαλείων του χάρτη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΚΡΑΤΟΥΣ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν τον τρόπο συγκρότησης και τα μέρη μιας πόλης κράτους
- να αντιληφθούν τις βασικές της επιδιώξεις

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές μπορούν να απαντήσουν αποτελεσματικά, αν προηγουμένως μελετήσουν τις πηγές που αναφέρονται στην πόλη - κράτος.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Η πόλη - κράτος προήλθε από την ένωση συνοικισμών. Διέθετε μια οχυρή θέση, την ακρόπολη, με ναούς και δημόσια κτίρια. Κάτω από την ακρόπολη υπήρχαν σπίτια και καταστήματα, τα οποία περιβάλλονταν από τείχη. Έξω από τα τείχη, στην ύπαιθρο, ζούσαν οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι. Στις βασικές επιδιώξεις της συμπεριλαμβάνονταν η ελευθερία, η αυτονομία και η αυτάρκεια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΗΜΕΙΩΘΗΚΑΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΚΡΑΤΟΥΣ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρακολουθήσουν τις πολιτικές αλλαγές στα πλαίσια της νέας κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Το πολίτευμα από την αριστοκρατία (ευγενείς= πλούσιοι ιδιοκτήτες γης, σύμβουλοι του βασιλιά) πέρασε στην ολιγαρχία (πλούσιοι έμποροι και βιοτέχνες) και μετά στην τυραννίδα και την δημοκρατία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΕΙΧΑΝ ΤΥΡΑΝΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΤΥΡΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕ ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΕ ΓΙΑ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΛΑΟΦΙΛΗΣ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη πόλεις - κράτη με τυραννικό πολίτευμα.
- να κάνουν χρήση των εργαλείων του χάρτη, ώστε να αναρτήσουν στις πόλεις αυτές τα ονόματα των τυράννων που τις κυβέρνησαν.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Αθήνα: Πεισίστρατος, Κόρινθος: Περίανδρος, Σάμος: Πολυκράτης, Μίλητος: Θρασύβουλος,

Σάμος, Πολυκράτης: ευπαλίνειο υδραγωγείο, Κόρινθος, Περίανδρος: δίοικος (λιθόστρωτος δρόμος στον οποίο σύρονταν τα πλοία και μεταφέρονταν από την μία πλευρά του Ισθμού της Κορίνθου στην άλλη), Ελευσίνα, Πεισίστρατος: τελεστήριο

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΝ ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ; ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να ιεραρχήσουν τις κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις της αρχαίας Σπάρτης
- να αντιληφθούν ότι η Σπαρτιατική κοινωνία ήταν ολιγαρχική

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στις κοινωνικές τάξεις ανήκουν:

- α) Σπαρτιάτες (όμοιοι): διέθεταν κλήρους γης, πολιτικά δικαιώματα και ασχολούνταν με τα πολεμικά έργα.
- β) περίοικοι: ασχολήθηκαν με το εμπόριο και ζούσαν σε οικισμούς γύρω από τη Σπάρτη.
- γ) εἰλωτες: ήταν παλιοί κάτοικοι που έγιναν δούλοι και καλλιεργούσαν τους κλήρους των Σπαρτιατών και τους έδιναν μέρος της παραγωγής.

Φορείς εξουσίας στη Σπάρτη ήταν:

- α) οι δύο βασιλείς: είχαν στρατιωτική και θρησκευτική εξουσία.
- β) οι πέντε έφοροι: είχαν πολιτική εξουσία και αποφάσιζαν για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις.
- γ) η Γερουσία: ήταν 28 μέλη άνω των 60 ετών, προετοίμαζαν τα θέματα που θα εγκρίνονταν από την Απέλλα
- δ) η Απέλλα: η συνέλευση των Σπαρτιατών άνω των 30 ετών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τις αξίες του σπαρτιατικού τρόπου ζωής και της σπαρτιατικής πολιτείας
- να αξιολογήσουν καλύτερα τη Σπάρτη και να δικαιολογήσουν την εμμονή στο στρατιωτικό τρόπο ζωής.
- να αντιληφθούν τον πλούτο των αξιών που μετέδιδε η πολιτεία της Σπάρτης στους νέους της.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στα γνωρίσματα της σπαρτιατικής αγωγής περιλαμβάνονται: η σκληραγώγηση, η πειθαρχία, η συνεχής εξάσκηση στις πολεμικές τέχνες, η ομαδική συμβίωση, η παροχή βασικών γνώσεων (ανάγνωση, γραφή, μουσική, χορός), η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, η λιτή ζωή, η αγάπη για την πατρίδα και η αυτοθυσία, η τυφλή υπακοή στους νόμους και στους ανωτέρους, ο λακωνισμός (ακριβολογία, συντομία, ετοιμότητα).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διακρίνουν τα όργανα εξουσίας στην αριστοκρατική Αθήνα
- να αντιληφθούν την εξειδίκευση αυτών των οργάνων σε συγκεκριμένους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν τις πηγές και το συνοδευτικό κείμενο της αντίστοιχης ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

- ο άρχων - βασιλεύς (θρησκευτικές αρμοδιότητες)
- ο επώνυμος άρχων (υπεύθυνος για τη σύγκληση της Εκκλησίας του Δήμου, έδινε το όνομά του στο έτος της εξουσίας του για την χρονολόγηση γεγονότων)
- ο πολέμαρχος (αρμόδιος για τα στρατιωτικά)
- οι έξι νομοθέτες (δικαστικές αρμοδιότητες)
- ο Άρειος Πάγος (εφαρμογή των νόμων)
- η Εκκλησία του Δήμου (συνέλευση των πολιτών της Αθήνας)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΗΡΕ Ο ΣΟΛΩΝ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τις πολιτικές προθέσεις του Σόλωνα
- να δικαιολογήσουν τις αποφάσεις που πήρε και να τις αξιολογήσουν

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν τις πηγές και το συνοδευτικό κείμενο της αντίστοιχης ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα μέτρα του Σόλωνα συνοψίζονται στα παρακάτω:

- σεισάχθεια: κατάργηση χρεών και του δικαιώματος κάποιος να δανείζεται χρήματα με υποθήκη την προσωπική του ελευθερία.
- διαίρεση των πολιτών σε τέσσερις τάξεις με βάση το εισόδημα (τιμοκρατία): πεντακοσιομέδιμνοι, τριακοσιομέδιμνοι, διακοσιομέδιμνοι και θήτες.
- ενίσχυση του ρόλου της Εκκλησίας του Δήμου (συμμετοχή πολιτών άνω των 20)
- Βουλή των Τετρακοσίων: αποφάσιζε τα θέματα που θα συζητούσε η Εκκλησία.
- Ηλιαία: λαϊκό δικαστήριο από κληρωτούς πολίτες απ' όλες τις τάξεις άνω των 30, συνολικά έξι χιλιάδες, αλλά συνεδρίαζαν σε τμήματα των εξακοσίων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΕΚΑΝΕ Ο ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την πορεία του πολιτεύματος προς την δημοκρατία
- να επισημάνουν τους θεσμούς εκείνους που είναι απαραίτητοι για να λειτουργήσει η δημοκρατία

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν τις πηγές και το συνοδευτικό κείμενο της αντίστοιχης ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ο Κλεισθένης:

- δημιούργησε τις δέκα φυλές, των οποίων τα μέλη προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές της Αττικής (Μεσόγεια, Παράλια, Άστυ)

- αύξησε τα μέλη της Βουλής σε 500 (Βουλή των Πεντακοσίων)
- αύξησε τον αριθμό των στρατηγών σε δέκα.
- Ενίσχυσε το ρόλο της Εκκλησίας του Δήμου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΕΝΩΝΑΝ ΤΟΥΣ ΈΛΛΗΝΕΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τους κοινούς δεσμούς των Ελλήνων
- να επισημάνουν ότι η εθνική συνείδηση αναπτύχθηκε παρά τον κατακερματισμό της Ελλάδας σε πόλεις -κράτη.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν τις πηγές και το συνοδευτικό κείμενο της αντίστοιχης ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι δεσμοί ήταν:

- η ίδια γλώσσα, θρησκεία, καταγωγή, συνήθειες -
- οι διαφορές από τους άλλους λαούς -
- το κοινό όνομα Έλλην -
- οι κοινοί αγώνες που τελούσαν σε πανελλήνιες εκδηλώσεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΕΚΕΙ ΟΠΟΥ ΤΕΛΟΥΝΤΑΝ ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να επισημάνουν στο χάρτη το χώρο της αρχαίας Ολυμπίας.
- να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία του χάρτη για να αναρτήσουν σημείωμα στην παραπάνω τοποθεσία.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν την πηγή που αναφέρεται στον τρόπο τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Αρχαία Ολυμπία. Έγιναν για πρώτη φορά το 776 π.Χ. και τελούνταν κάθε 4 χρόνια. Κήρυκες γνωστοποιούσαν στις πόλεις την τέλεσή τους και επιβαλλόταν εκεχειρία κατά τη διάρκειά τους. Οι πόλεις έστελναν επίσημες αντιπροσωπείες. Οι νικητές βραβεύονταν με στεφάνι από κλαδί αγριελιάς (κότινος) και γίνονταν δεκτοί στις πόλεις τους με ξεχωριστές τιμές.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΕΛΕΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να επισημάνουν τις διαφορετικές αξίες που επικρατούσαν στην αρχαιότητα αναφορικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευτούν την πηγή που αναφέρεται στον τρόπο τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Στην αρχαιότητα στους Ολυμπιακούς αγώνες συμμετείχαν μόνο Έλληνες αθλητές. Απαγορευόταν η είσοδος γυναικών στο στάδιο. Το βραβείο ήταν ένα στεφάνι αγριελιάς. Διαρκούσαν πέντε μέρες και όχι δεκαπέντε όπως σήμερα. Τα αθλήματα ήταν περιορισμένα. Τους παρακολουθούσαν μόνο όσοι βρίσκονταν στο στάδιο. Γίνονταν στο ίδιο μέρος και οργανώνονταν μόνο από τους Ηλείους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΜΑΝΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ. ΣΗΜΕΡΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΟΡΦΕΣ «ΜΑΝΤΕΙΑΣ»;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη μαντεία της αρχαιότητας.
- να συνδέσουν την μαντική τέχνη της αρχαιότητας με το σήμερα.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Τα μαντεία ήταν: το μαντείο των Δελφών (Απόλλωνας) και της Δωδώνης (Δίας)

Μορφές σύγχρονης μαντείας: χειρομαντεία, ωμοπλατοσκοπία, καφεμαντεία, χαρτομαντεία, αστρολογία, οιωνοσκοπία, πυρομαντεία, νεκρομαντεία, καπνομαντεία κ.α.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ; ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την ιερότητα του δεσμού της Αμφικτιονίας
- να διακρίνουν το σκοπό και τη λειτουργία της Αμφικτιονίας

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ήταν ενώσεις πόλεων γύρω από ένα ιερό, με σκοπό την ανεμπόδιστη λειτουργία του ιερού (συντήρηση ναών, προσφορά θυσιών, οργάνωση εορτών, διαχείριση εσόδων ναού, τιμωρία ιερόσυλων) και την προστασία του από εχθρούς. Κάθε πόλη συμμετείχε με δύο αντιπροσώπους. Συνεδρίαζαν δύο φορές κάθε έτος. Η σημαντικότερη ήταν η αμφικτιονία των Δελφών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ): ΟΡΓΑΝΩΣΤΕ ΕΝΑ ΥΠΟΘΕΤΙΚΟ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ. ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΤΕ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ. ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εφαρμόσουν τις γνώσεις τους πάνω στη διαδικασία του αποικισμού
- να εξοικειωθούν με τα εργαλεία του χάρτη

2.2 ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

2.2.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Περσικοί πόλεμοι πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

2.2.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Α) ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟ 480 Π.Χ. Β) ΜΕΤΡΗΣΤΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν την εδαφική έκταση του περσικού κράτους.
- να αντιληφθούν ότι επρόκειτο για ένα αχανές, πολυεθνικό κράτος
- να διαπιστώσουν την τεράστια διαφορά του περσικού κράτους από τις ελληνικές πόλεις - κράτη.
- να συνηθίσουν στη χρήση των εργαλείων του χάρτη

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αποτυπώσουν τα σύνορα του περσικού κράτους και να διαπιστώσουν την τεράστια έκτασή του. Μπορούν να βοηθηθούν από το σχολικό χάρτη του βιβλίου, σελ. 57. Είναι μια δραστηριότητα που γίνεται πάνω στο χάρτη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΡΑΨΤΕ ΤΡΙΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΙΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (499 Π.Χ.).

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την καταπίεση που υφίσταντο οι ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας.
- να διαπιστώσουν το πλήγμα που δέχθηκε το εμπόριο και η οικονομική ανάπτυξη από την κατάργηση της αυτονομίας των πόλεων.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας που αναφέρεται στα αίτια της Ιωνικής επανάστασης.

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Ανάσχεση εμπορίου στον Εύξεινο Πόντο λόγω ελέγχου των Στενών από τους Πέρσες.
- Βαριά φορολογία.
- Στέρηση της ελευθερίας τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΧΕΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΜΕ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΊΩΝΕΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσδιορίσουν γεωγραφικά τις δύο ελληνικές πόλεις που βοήθησαν τους Ίωνες στην επανάστασή τους.

- να διαπιστώσουν τους στενούς δεσμούς συγγένειας και φιλίας που υπαγόρευαν αυτή την παροχή βοήθειας
- να εξασκηθούν στη χρήση των εργαλείων του χάρτη

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αναζητήσουν την Ερέτρια και την Αθήνα και να αναρτήσουν σημειώματα σχετικά με τον αριθμό πλοίων που έστειλαν ως βοήθεια στους Ίωνες.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι πόλεις που βοήθησαν τους Ίωνες ήταν η Αθήνα (με 20 τριήρεις) και η Ερέτρια (με 5 τριήρεις).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΥΠΕΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΕΣ; ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΧΕΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ. ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν ότι η αποτυχία της Ιωνικής εξέγερσης είχε τεράστιο κόστος για τους επαναστάτες
- να προσδιορίσουν γεωγραφικά την πόλη που είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην Ιωνική επανάσταση
- να διαπιστώσουν τις ευθύνες των Αθηναίων και την ψυχολογία τους μετά την καταστολή της Ιωνικής επανάστασης.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές χρειάζεται να μελετήσουν τις συνοδευτικές πηγές και το κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ολοκληρωτική καταστροφή υπέστη η Μίλητος.

Οι Αθηναίοι, ως μητρόπολη της Μιλήτου, έφεραν βαρέως την καταστροφή της πόλης. Γι' αυτό και τιμώρησαν με πρόστιμο τον ποιητή Φρύνιχο, όταν ανέβασε παράσταση με τίτλο: Μιλήτου Άλωσις, γιατί τους θύμιζε δυσάρεστα πράγματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Α) ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΔΥΟ ΠΡΩΤΕΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Β) ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν γεωγραφικά την πορεία των περσικών στρατευμάτων στις δύο πρώτες εκστρατείες εναντίον της Ελλάδας.
- να δικαιολογήσουν τη διαφορά που υπάρχει σε αυτές τις δύο πορείες.
- να πληροφορηθούν τους πρωταγωνιστές των εκστρατειών και την τακτική που ακολούθησαν

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 60.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Η α' εκστρατεία ήταν του Μαρδονίου (492 π.Χ.) στη Θράκη και την Μακεδονία, η οποία διακόπηκε από την καταστροφή του στόλου του τον Άθω λόγω κακοκαιρίας.

Η Β' εκστρατεία ήταν ναυτική με αρχηγούς το Δάτη και τον Αρταφέρνη και αφού κατέλαβαν τη Νάξο, την Κάρυστο και την Ερέτρια, νικήθηκαν στην πεδιάδα του Μαραθώνα από τους Αθηναίους του Μιλτιάδη (490 π.Χ.)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΤΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗ ΣΩΣΤΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ:

- α. Περσική εκστρατεία εναντίον των Σκυθών.
- β. Ιωνική επανάσταση.
- γ. Εκστρατεία Μαρδόνιου.
- δ. Μάχη του Μαραθώνα.
- ε. Μιλήτου άλωσις
- στ. Εκστρατεία Δάτη - Αρταφέρνη

Αντιστοιχίστε τους όρων του παρακάτω πίνακα και τοποθετήστε τους στη σωστή χρονολογική σειρά:

Μαραθώνας	Έλληνες	Θεμιστοκλής
Σαλαμίνα	Αθηναίοι	Λεωνίδα
Θερμοπύλες	Έλληνες	Μιλτιάδης
Πλαταιές	Σπαρτιάτες	Παυσανίας

Αντιστοιχίστε τους όρους των παρακάτω στηλών:

Δαρείος	εκστρατεία εναντίον Ερέτριας - Αθήνας
Μαρδόνιος	εκστρατεία εναντίον των Σκυθών
Δάτης - Αρταφέρνης	εκστρατεία εναντίον της Θράκης - Μακεδονίας
Ξέρξης	εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας μάχη στις Πλαταιές

Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

μάχες	έτος	αρχηγοί Ελλήνων	αρχηγοί Περσών	έκβαση
-------	------	--------------------	----------------	--------

Μαραθώνας
Θερμοπύλες
Σαλαμίνα
Πλαταιές

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν τη σωστή χρονική ακολουθία των παραπάνω γεγονότων, τα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν σε αυτά και να τα συνδέσουν με αιτιώδεις σχέσεις.

Προτεινόμενες απαντήσεις

α), β), ε), γ), στ) δ)

Μαραθώνας	Αθηναίοι	Μιλτιάδης
Θερμοπύλες	Σπαρτιάτες	Λεωνίδα
Σαλαμίνα	Έλληνες	Θεμιστοκλής
Πλαταιές	Έλληνες	Παυσανίας

Δαρείος	εκστρατεία εναντίον των Σκυθών
Μαρδόνιος	εκστρατεία εναντίον της Θράκης - Μακεδονίας
Δάτης - Αρταφέρνης	εκστρατεία εναντίον Ερέτριας - Αθήνας
Ξέρξης	εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας
Μαρδόνιος	μάχη στις Πλαταιές

μάχες	έτος	αρχηγοί Ελλήνων	αρχηγοί Περσών	έκβαση
Μαραθώνας	490 π.Χ.	Μιλτιάδης	Δάτης - Αρταφέρνης	νίκη Αθηναίων
Θερμοπύλες	480 π.Χ.	Λεωνίδα	Ξέρξης	νίκη Περσών
Σαλαμίνα	480 π.Χ.	Θεμιστοκλής	Ξέρξης	νίκη Ελλήνων
Πλαταιές	479 π.Χ.	Παυσανίας	Μαρδόνιος	νίκη Ελλήνων

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΞΕΡΞΗ (480 Π.Χ.). ΝΑ ΕΠΙΣΗΜΑΝΕΤΕ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ ΣΠΟΥΔΑΙΕΣ ΜΑΧΕΣ ΚΑΙ ΝΑΥΜΑΧΙΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΑΝΑΡΤΗΣΕΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΕΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την πορεία που ακολούθησε ο στρατός και ο στόλος του Ξέρξη.
- να προσδιορίσουν στο χάρτη τις τοποθεσίες όπου διεξήχθησαν οι μάχες που έκριναν το αποτέλεσμα

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 60.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Θερμοπύλες, Αρτεμίσιο, Σαλαμίνα, Πλαταιές, Μυκάλη

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ ΣΗΜΕΡΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τις αλλαγές που υφίσταται η μορφολογία του εδάφους με την πάροδο του χρόνου
- τη σημασία που έχει η μορφολογία του εδάφους για το αποτέλεσμα μιας μάχης.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να συγκρίνουν το πλάτος του περάσματος των Θερμοπυλών από κάποιο ιστορικό τοπογραφικό διάγραμμα με το σημερινό πλάτος που παρουσιάζουν τα στενά των Θερμοπυλών.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Λόγω προσχώσεων του Σπερχειού ποταμού το εύρος των στενών έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με την αρχαιότητα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΙΑΤΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΜΑΧΗΣ ΣΤΙΣ ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ; ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συγκρίνουν δύο διαφορετικούς τρόπους μάχης (πεζομαχία, ναυμαχία)
- να εντοπίσουν ομοιότητες στα πεδία που έλαβε χώρα η σύγκρουση και στον τρόπο διεξαγωγής της.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Και στις Θερμοπύλες και στη Σαλαμίνα ο χώρος είναι στενός και δεν προσφέρει στον εχθρό το πλεονέκτημα να αναπτύξει το στρατό και το στόλο του σε εύρος και να εκμεταλλευτεί την αριθμητική του υπεροχή.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΕΙΧΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΈΛΛΗΝΕΣ Η ΕΠΙΤΥΧΗΣ ΑΠΟΣΟΒΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν ότι με την απόκρουση του περσικού κινδύνου οι Έλληνες διατήρησαν την ελευθερία και την αυτονομία τους και ενίσχυσαν τους κοινούς δεσμούς τους
- να συμπεράνουν ότι προϋπόθεση πολιτιστικής ανάπτυξης είναι η επιτυχής αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει εφαρμόσουν την κριτική σκέψη τους και να διαπιστώσουν τις θετικές για την Ελλάδα εξελίξεις μετά τα Μηδικά.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Αποτράπηκε η υποδούλωση των ελληνικών πόλεων. Σφυρηλατήθηκε η ενότητα του ελληνισμού. Η Ελλάδα πέρασε στην αντεπίθεση και μπόρεσε να ακμάσει πολιτιστικά και πολιτικά. Η αυτοπεποίθηση των Ελλήνων τονώθηκε.

3 Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

3.1.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Η Αθηναϊκή ηγεμονία πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

3.1.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Α) ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ; Β) ΝΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΝΤΕ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΕΙΧΑΝ ΧΩΡΙΣΕΙ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τα κύρια χαρακτηριστικά της Δηλιακής Συμμαχίας
- να εντοπίσουν το γεωγραφικό χώρο της Συμμαχίας και το σκοπό που εξυπηρετούσε
- να διαπιστώσουν τη μεγάλη επιρροή της Αθήνας στον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν χαρακτηριστικά της Δηλιακής Συμμαχίας. Για το Β' ερώτημα μπορούν να βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 69.

Προτεινόμενες απαντήσεις

η Αθήνα δέχθηκε να τεθεί επικεφαλής συνασπισμού των πόλεων του Αιγαίου και των Μικρασιατικών παραλίων. (478 π.Χ.)

Το ετήσιο συνέδριο στη Δήλο, στο οποίο συμμετείχε με μία ψήφο κάθε πόλη, αποφάσιζε για τις ενέργειες της Συμμαχίας.

Οι πόλεις που συμμετείχαν συνεισέφεραν χρήματα ή στρατό - στόλο.

Οι Ελληνοταμίες ήταν δέκα Αθηναίοι που διαχειρίζονταν τα χρήματα της Συμμαχίας που φυλάσσονταν σε ταμείο στη Δήλο.

Ηγετικό ρόλο στη Συμμαχία είχε η Αθήνα, η οποία επηρέαζε σημαντικά τις άλλες πόλεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Α) ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΝ ΕΥΡΥΜΕΔΟΝΤΑ ΠΟΤΑΜΟ ΤΗΣ ΠΑΜΦΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΟ 467 Π.Χ. Β) ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσανατολιστούν γεωγραφικά σχετικά με το χώρο δράσης της Συμμαχίας της Δήλου.
- να αντιληφθούν τον επιθετικό χαρακτήρα της Συμμαχίας
- να διαπιστώσουν την κυριαρχία της Συμμαχίας στο Αιγαίο.
- να συνειδητοποιήσουν το χρονικό εύρος δράσης και τα αποτελέσματα της Συμμαχίας της Δήλου

Προτεινόμενες απαντήσεις

α) Ο Κίμωνας νίκησε τους Πέρσες και η Συμμαχία της Δήλου κυριάρχησε στο Αιγαίο.

β) Με την Ειρήνη του Καλλία (449 π.Χ.), με την οποία οι Πέρσες αναγνωρίζουν την αυτονομία των ελληνικών πόλεων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΤΗ ΜΕΤΕΤΡΕΨΑΝ ΣΕ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τον κυρίαρχο ρόλο της Αθήνας στη Συμμαχία
- να διαπιστώσουν τις πολιτικές αποφάσεις που καθιέρωσαν την Αθήνα ως ηγεμονία

Προτεινόμενες απαντήσεις

- η μεταφορά του συμμαχικού ταμείου από τη Δήλο στην Ακρόπολη της Αθήνας.
- η λήψη των αποφάσεων για τη Συμμαχία μόνο από την Αθήνα.
- ο καθορισμός του συμμαχικού φόρου από την Εκκλησία του Δήμου της Αθήνας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΤΕ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΗΛΗΣ Α' ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΤΗΣ ΣΤΗΛΗΣ Β':

στήλη α'

1. Ίδρυση της Συμμαχίας της Δήλου
2. Ειρήνη του Καλλία.
3. Νίκη στον Ευρυμέδοντα ποταμό
4. Μεταφορά του ταμείου της Συμμαχίας από τη Δήλο στην Αθήνα.

στήλη β'

- a. 449 π.Χ.
- β. 467 π.Χ.
- γ. 478 π.Χ.
- δ. 454 π.Χ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη χρονική ακολουθία των γεγονότων στα πλαίσια της Συμμαχίας της Δήλου
- να διαπιστώσουν την πορεία αλλαγής του χαρακτήρα της Συμμαχίας και της μετατροπής της σε Ηγεμονία

Προτεινόμενες απαντήσεις

1 γ, 2 α, 3 β, 4 δ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΕ ΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τα μέτρα που ενισχύουν το δημοκρατικό πολίτευμα
- να χαρακτηρίσουν την πολιτική φυσιογνωμία του Περικλή

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ισονομία για όλους τους πολίτες της Αθήνας.

Μισθοφορία για τους άρχοντες και για όσους συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (π. χ. παρακολούθηση συνεδριάσεων της Εκκλησίας του Δήμου, εκδίκαση υποθέσεων στα δικαστήρια κλπ.)

Δικαίωμα στους Ζευγίτες να εκλέγονται άρχοντες.

Αντίτιμο εισιτηρίου για το θέατρο στους άπορους πολίτες (θεωρικά).

Υλοποίηση μεγάλων δημόσιων έργων στην Αθήνα (μνημεία της Ακρόπολης).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τον αριθμό και τον ρόλο των οργάνων εξουσίας στη δημοκρατική Αθήνα
- να συνειδητοποιήσουν τη διάκριση των εξουσιών που υφίσταται σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Εκκλησία του Δήμου (συνέλευση πολιτών της Αθήνας, εκλογή μελών Βουλής των Πεντακοσίων και Ηλιαίας και αποφάσεις για την πόλη)
- Βουλή των Πεντακοσίων: προετοιμασία θεμάτων προς ψήφιση στην Εκκλησία (προβουλεύματα).
- Ηλιαία: πολυμελές λαϊκό δικαστήριο

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τα φορολογικά μέτρα της αθηναϊκής πολιτείας.
- τις πολλαπλές ανάγκες στα πλαίσια λειτουργίας της πόλης - κράτους

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ήταν προσπάθεια έμμεσης φορολογίας των πλουσιότερων πολιτών της Αθήνας για την κάλυψη αναγκών της πόλης, όπως η συντήρηση τριήρων, η κάλυψη εξόδων για το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων, για την οργάνωση εορτών, για την αποστολή πρέσβων σε πανελλήνιες γιορτές).

4 ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

4.1 ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

4.1.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Πελοποννησιακός πόλεμος πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

4.1.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΕ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΟΡΜΕΣ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ. ΝΑ ΕΠΙΣΗΜΑΝΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΘΑ ΑΝΑΦΕΡΘΕΙΤΕ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη διάκριση ανάμεσα στα αίτια και τις αφορμές
- να εντοπίσουν στο χάρτη τις περιοχές που πρωταγωνίστησαν στην κήρυξη του Πελοποννησιακού πολέμου

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν αίτια και αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου και να εντοπίσουν στο χάρτη τις περιοχές στις οποίες αναφέρονται

Προτεινόμενες απαντήσεις

αίτια:

Η σύγκρουση συμφερόντων Αθήνας και Κορίνθου, συμμάχου της Σπάρτης, στο χώρο της Δύσης (Ιόνιο, Αδριατική)

Η πολιτειακή διαφορά Αθήνας (δημοκρατία) - Σπάρτης (ολιγαρχία)

Η καχυποψία της Σπάρτης μπροστά στην συνεχόμενη αύξηση της Αθηναϊκής δύναμης.

αφορμές:

Η ανάμειξη της Αθήνας στη διαμάχη Κορίνθου - Κέρκυρας για την αποικία της Επιδάμνου.

Η ανάμειξη της Κορίνθου στην αποστασία της Ποτιδαιας (432 π.Χ.)

Το Μεγαρικό ψήφισμα της Αθήνας που απαγόρευσε στα πλοία των Μεγάρων την είσοδο σε λιμάνια της Συμμαχίας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΔΙΑΚΡΙΝΕΤΑΙ Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ; ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΟΠΟΥ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΣΤΗΚΑΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΦΑΣΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσδιορίσουν την γεωγραφική και χρονική διάσταση του Πελοποννησιακού πολέμου
- να συνειδητοποιήσουν ότι ολόκληρος ο ελληνικός κόσμος ενεπλάκη σε αυτόν άμεσα ή έμμεσα

Προτεινόμενες απαντήσεις

Αρχιδάμειος πόλεμος (431-421 π.Χ.)

- Εισβολή Θηβαίων στις Πλαταιές - λεηλασία υπαίθρου Αττικής από τους Σπαρτιάτες - αποστασία Λέσβου και βίαιη καταστολή της (428 π.Χ.) - κατάληψη Σφακτηρίας (425 π.Χ.) - Σύγκρουση στην Αμφίπολη (422 π.Χ.)

Σικελική εκστρατεία (415-413 π.Χ.)

- Εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία εναντίον των Συρακουσών
- Ανάκληση Αλκιβιάδη και απόδρασή του στη Σπάρτη
- Αποστολή Σπαρτιάτη στρατηγού Γύλιππου στη Σικελία και καταστροφή του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος.

Δεκελεικός πόλεμος (413-404 π.Χ.)

- Οχύρωση της Δεκέλειας από τους Σπαρτιάτες και συνεχής καταστροφή αττικής υπαίθρου.
- ναυπήγηση στόλου από τους Σπαρτιάτες με οικονομική ενίσχυση των Περσών
- νίκη Αθηναίων στη ναυμαχία των Αργινουσών (406 π.Χ.)
- καταστροφή αθηναϊκού στόλου στη ναυμαχία στους Αιγός Ποταμούς (405 π.Χ.)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΣΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΠΟΛΕΜΟ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν ότι ο Πελοποννησιακός πόλεμος δεν ήταν απλώς ο πόλεμος ανάμεσα σε δύο ισχυρές πόλεις
- να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος και την ισχύ της εμφύλιας σύγκρουσης
- να γνωρίσουν τα αντίπαλα στρατόπεδα

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα βοηθηθούν από τον χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 82.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ. ΚΑΤΑΓΡΑΨΤΕ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΑΠ' ΟΠΟΥ ΠΕΡΑΣΑΝ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν το τολμηρό εγχείρημα από πλευράς Αθηναίων της Σικελικής εκστρατείας
- να διαπιστώσουν την πορεία των συγκρούσεων και το ολέθριο
- αποτέλεσμα για την Αθήνα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΕΝΤΑΞΕΤΕ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΙΝΑΚΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ:

	<i>a'</i>	<i>β'</i>	<i>γ'</i>
<i>η κατάληψη της Σφακτηρίας</i>	X		
<i>η ναυμαχία στις Αργινούσες</i>			X
<i>η Νικείος ειρήνη</i>	X		
<i>η κατάληψη της Αμφίπολης</i>	X		
<i>η εκστρατεία στη Σικελία</i>		X	
<i>η οχύρωση της Δεκέλειας από τους Σπαρτιάτες</i>			X
<i>η καταστροφή στους Αιγός ποταμούς</i>			X
<i>η αποστασία της Λέσβου</i>	X		

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να κατανοήσουν τη χρονική διαδοχή των γεγονότων του Πελοποννησιακού πολέμου και να τα εντάξουν στις τρεις φάσεις του.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΨΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΟΥ ΕΠΕΒΑΛΛΑΝ ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ ΤΟ 404 Π.Χ.;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τη βαρύτητα των όρων της ειρήνης και τις επιπτώσεις τους στη δύναμη της Αθήνας

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Παράδοση στόλου εκτός από δώδεκα πλοία.
- Κατεδάφιση Μακρών τειχών και τειχών του Πειραιά.
- Επιστροφή πολιτικών εξόριστων.
- Συμμετοχή Αθηναίων στις εκστρατείες των Σπαρτιατών και ταύτιση εχθρών και φίλων.

4.2 Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

4.2.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Σπαρτιατική ηγεμονία πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

4.2.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΙΑΤΙ Η ΣΠΑΡΤΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΣΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥΣ ΤΗΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη μεταβολή της πολιτικής της Σπάρτης έναντι των συμμάχων της μετά τη λήξη του πολέμου
- να συνειδητοποιήσουν την επιθυμία της Σπάρτης να διαδεχθεί την Αθήνα στον ηγεμονικό ρόλο

Προτεινόμενες απαντήσεις

- υποστήριξε ολιγαρχικές κυβερνήσεις στις ελληνικές πόλεις.
- τοποθέτησε Σπαρτιατικές φρουρές σε αυτές.
- επέβαλε φόρους και δεν σεβάστηκε την αυτονομία των πόλεων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να προσδιορίσουν στο χάρτη τις περιοχές όπου έδρασαν οι δημοκρατικοί
- να αντιληφθούν τις προσπάθειες που έγιναν για την επάνοδο στη δημοκρατία και την εκδίωξη των τριάκοντα τυράννων.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Από το φρούριο της Φυλής οχυρώνονται στη Μουνιχία (Πειραιάς) και αναγκάζουν τους τυράννους να καταφύγουν στην Ελευσίνα, με τη μεσολάβηση του Σπαρτιάτη Πausανία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΜΥΡΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΕ Η ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΑΧΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την έκταση της πορείας των Μυρίων
- να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος της επιτυχίας τους να διασχίσουν το εσωτερικό του περσικού κράτους και να καταφέρουν να σωθούν.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα βοηθηθούν από τον χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 90. Είναι μια δραστηριότητα που γίνεται πάνω στο χάρτη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΗΤΑΝ Ο ΒΟΙΩΤΙΚΟΣ - ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ; ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΜΑΧΕΣ ΠΟΥ ΔΟΘΗΚΑΝ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την περσική εξωτερική πολιτική του αντιπερισπασμού
- να εντοπίσουν στο χάρτη τα μέρη που δόθηκαν οι πιο σημαντικές μάχες.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Με την ενίσχυση περσικών χρημάτων οι ελληνικές πόλεις (Θήβα, Άργος, Κόρινθος και Αθήνα) συνασπίζονται εναντίον της Σπάρτης, η οποία ανακαλεί τον Αγησίλαο από τη Μ. Ασία. Στην Κορώνεια ο Αγησίλαος νικάει τον αντισπαρτιατικό συνασπισμό (394 π.Χ.) αλλά στην Κνίδα της Μ. Ασίας ο Κόνων με τη βοήθεια των Περσών συντρίβει το σπαρτιατικό στόλο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΙ ΗΤΑΝ Η ΑΝΤΑΛΚΙΔΕΙΟΣ Η ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ 386 Π.Χ.;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τη σκοπιμότητα των όρων της Ανταλκιδείου ειρήνης
- να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος επέμβασης της Περσίας στις ελληνικές υποθέσεις.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να μελετήσουν το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Σε συνεργασία με το Σπαρτιάτη Ανταλκίδα ο Πέρσης βασιλιάς Αρταξέρξης πρότεινε ένα σχέδιο ειρήνης που εξυπηρετούσε την Περσία, γιατί όριζε την αυτονομία των ελληνικών πόλεων, αλλά καθιστούσε τις πόλεις της Μ. Ασίας και την Κύπρο υποτελείς στο περσικό κράτος. Έτσι γινόταν η Περσία διαιτητής στα ελληνικά πράγματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3. ΝΑ ΕΝΤΑΞΕΤΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗ ΣΩΣΤΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ:

- Ναυμαχία στην Κνίδα.*
- Μάχη της Κορώνειας.*
- Εκστρατεία Αγησιλάου στην Ασία.*
- Οργάνωση Β' Αθηναϊκής συμμαχίας.*
- Μάχη στα Κούναξα.*
- Ανατροπή της τυραννίας στην Αθήνα.*
- Ανταλκίδειος ειρήνη*

Αντιστοιχίστε τα στοιχεία των παρακάτω στηλών:

Χάρης και Χαβρίας	συμμαχικός πόλεμος
Κύρος	επίθεση στον Αρταξέρξη
Κόνων	ανέγερση των Μακρών Τειχών
Αγησίλαος	μάχη της Κορώνειας
Ξενοφών	Κύρου Ανάβασις
Θρασύβουλος	αποκατάσταση της δημοκρατίας
Μαύσωλος	υποκίνηση των πόλεων σε αποστασία από τη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη σωστή χρονική ακολουθία των γεγονότων κατά τη διάρκεια της Σπαρτιατικής ηγεμονίας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

ε, στ, γ, β, α, δ, ζ.

4.3 Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ

4.3.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Θηβαϊκή ηγεμονία πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

4.3.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΗΜΕΙΩΘΗΚΑΝ ΣΤΗ ΘΗΒΑ ΤΟ Α' ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟΥ 4^{ΟΥ} ΑΙ. Π.Χ.; ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ ΣΧΕΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την επέμβαση της Σπάρτης στα πολιτικά πράγματα της Θήβας και την αντίδραση των Θηβαίων
- να συνειδητοποιήσουν τις φιλοδοξίες των Θηβαίων να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο

Προτεινόμενες απαντήσεις

Το 382 π.Χ. η Σπάρτη επέβαλε ολιγαρχικό πολίτευμα στη Θήβα και κατέλαβε την ακρόπολή της, την Καδμεία, εγκαθιστώντας σπαρτιατική φρουρά.

Το 379 π.Χ. οι δημοκρατικοί με τον Πελοπίδα επανέφεραν τη δημοκρατία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΙΕΡΟΣ ΛΟΧΟΣ - ΛΟΞΗ ΦΑΛΑΓΓΑ: ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΘΗΒΑΙΟΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥΣ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΙ ΗΤΑΝ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να καταλάβουν τη харισματική προσωπικότητα των δύο μεγάλων πρωταγωνιστών της Θηβαϊκής ηγεμονίας
- τις καινοτομίες στην τέχνη του πολέμου που εισήγαγε η Θήβα

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ο Πελοπίδας δημιούργησε τον Ιερό Λόχο, που αποτελούσε ένα ισχυρό και αξιόμαχο πυρήνα του θηβαϊκού στρατού και αποτελούνταν από 300 επίλεκτους άνδρες.

Με τη χρήση της λοξής φάλαγγας, δηλαδή την παράταξη του στρατού σε λοξή γραμμή και την ενίσχυση σε μεγάλο βάθος μόνο ενός τμήματός του, ο Επαμεινώνδας κατάφερε να νικήσει το σπαρτιατικό στρατό στα Λεύκτρα το 371 π.Χ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ ΟΙ ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΑΧΕΣ ΠΟΥ ΣΗΜΑΝΑΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΙ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΗΣ ΘΗΒΑΪΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ. ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την έκταση της πορείας των Μυρίων
- να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος της επιτυχίας τους να διασχίσουν το εσωτερικό του περσικού κράτους και να καταφέρουν να σωθούν.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα αναζητήσουν στο χάρτη τα Λεύκτρα και την Μαντίνεια. Έχοντας διαβάσει το συνοδευτικό κείμενο και τις πηγές θα συμπυκνώσουν τις σημαντικότερες πληροφορίες σε σημειώματα που θα αναρτήσουν στις παραπάνω περιοχές.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Η πρώτη μάχη που σήμανε την έναρξη της επικράτησης των Θηβαίων στα ελληνικά πράγματα ήταν η νίκη στα Λεύκτρα της Βοιωτίας το 371 π.Χ. εναντίον του σπαρτιατικού στρατού.

Η δεύτερη μάχη ήταν στη Μαντίνεια το 362 π.Χ., κατά την οποία σκοτώθηκε ο Επαμεινώνδας ενώ ο στρατός του νικούσε και έτσι οι Θηβαίοι αποδιοργανώθηκαν και εγκατέλειψαν την Πελοπόννησο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΕΔΡΑΣΑΝ ΟΙ ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΟΙ ΘΗΒΑΙΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΘΗΒΑΪΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την εδαφική επέκταση της Θήβας σε βορά και νότο.
- να καταλάβουν ότι οι δύο μεγάλοι στρατηγοί της Θήβας έδρασαν σε διαφορετικές περιοχές.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Ο Πελοπίδας έδρασε κυρίως στη Θεσσαλία, όπου και σκοτώθηκε πολεμώντας εναντίον του τυράννου των Φερών Αλεξάνδρου (364 π.Χ.).

Ο Επαμεινώνδας έδρασε κυρίως στην Πελοπόννησο, όπου λεηλάτησε τη λακωνική γη και ίδρυσε το Μεσσηνιακό κράτος και τη Μεγαλόπολη ως πρωτεύουσα του Αρκαδικού Κοινού. Σκοτώθηκε στη μάχη της Μαντίνειας το 362 π.Χ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν την ιστορική συνέχεια όρων - εννοιών της αρχαιότητας.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές προεκτείνουν τις γνώσεις τους και συνδέουν διαφορετικές φάσεις της ελληνικής ιστορίας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Το Μάρτιο του 1821 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης συγκρότησε στη Μολδοβλαχία επαναστατικό σώμα εθελοντών σπουδαστών από τις ελληνικές παροικίες με αυτό το όνομα. Στη μάχη του Δραγατσανίου ηττήθηκαν από τον τουρκικό στρατό και αποδεκατίστηκαν.

Στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο ο εξόριστη Ελληνική Κυβέρνηση από το Κάιρο που βρισκόταν οργάνωσε στρατιωτικό σώμα επίλεκτων Ελλήνων αξιωματικών με αυτό το όνομα. Ο Ιερός Λόχος έδρασε αντιστασιακά εναντίον της ναζιστικής Γερμανίας κατά το διάστημα 1941-1944 σε αρκετές στρατιωτικές επιχειρήσεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΕ ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΣΑΣ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΟΙΩΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΤΟΥ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 369-366 Π.Χ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την εδαφική κυριαρχία των Θηβαίων

Σχόλια

Οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 93.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΝΑ ΣΥΓΚΡΙΝΕΤΕ ΤΗΝ ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΟΙΩΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ Β' ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν το γεωγραφικό χώρο της Θηβαϊκής και Αθηναϊκής ηγεμονίας.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές συγκρίνουν με τη βοήθεια των εργαλείων του χάρτη την εδαφική κυριαρχία της Θήβας και της Αθήνας.

5 Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

5.1 ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ - ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο Β΄

5.1.1 Προαπαιτούμενες γνώσεις

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Το Μακεδονικό κράτος - Φίλιππος ο Β΄ πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.

5.1.2 Ειδικές παρατηρήσεις κατά δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΨΕΤΕ ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΝ ΣΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΥ ΓΕΙΤΟΝΕΥΑΝ ΜΕ ΑΥΤΟ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν την επέμβαση της Σπάρτης στα πολιτικά πράγματα της Θήβας και την αντίδραση των Θηβαίων
- να συνειδητοποιήσουν τις φιλοδοξίες των Θηβαίων να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 95.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΜΕΤΡΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΟΣΘΕΣΕ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Α΄ (479-452 Π.Χ.).

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να καταλάβουν τη χαρισματική προσωπικότητα του Αλεξάνδρου Α΄
- να διαπιστώσουν τις ευεργετικές συνέπειες για τη Μακεδονία από την επιτυχή αντιμετώπιση του Περσικού κινδύνου.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές χρησιμοποιούν τα εργαλεία του χάρτη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ: ΑΙΓΕΣ, ΠΕΛΛΑ ΚΑΙ ΔΙΟΝ. ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΑΥΤΕΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εξοικειωθούν με τις σημαντικότερες πόλεις του Μακεδονικού κράτους
- να διαπιστώσουν την εγγύτητά τους και το ρόλο που διαδραμάτιζαν.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα μελετήσουν τις πηγές και το συνοδευτικό κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Οι Αιγές ήταν η πρώτη πρωτεύουσα του μακεδονικού κράτους. Οι ανασκαφές στη Βεργίνα και η ανακάλυψη των βασιλικών τάφων από τον Μανόλη Ανδρόνικο ταυτίζουν την περιοχή με τις αρχαίες Αιγές. Στα χρόνια του Βασιλιά Αρχέλαου (413-399 π.Χ.) μεταφέρθηκε η πρωτεύουσα στην Πέλλα.

Το Δίον είναι η ιερή πόλη των Μακεδόνων, όπου τιμούσαν τους θεούς του Ολύμπου. Εκεί βρέθηκαν αγάλματα από τους ελληνιστικούς και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Είχε ιερά, θέατρο, ωδείο και στάδιο. Γνωστό ιερό είναι του Ολυμπίου Διός.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΠΟΙΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β' ΚΑΤΑΦΕΡΕ ΝΑ ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΕΙ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη χαρισματική προσωπικότητα του Φιλίππου Β'
- να διαπιστώσουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων του στο στρατό και στην εξωτερική πολιτική.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Αναδιοργάνωσε το στρατό και πρόσεξε τον οπλισμό του.

Εφάρμοσε τη λοξή φάλαγγα, τακτική που είχε διδαχθεί κατά την παραμονή του στη Θήβα.

Νίκησε τους μόνιμους εχθρούς του κράτους του, τους Ιλλυριούς και τους Παίονες.

Ανέπτυξε καλές διπλωματικές σχέσεις με τη Θράκη και εκμεταλλεύτηκε τα χρυσορυχεία του Παγγαίου.

Προστατεύοντας την δελφική αμφικτιονία και μπαίνοντας ως αρχιστράτηγος κατάφερε να ελέγξει τα πολιτικά πράγματα της νότιας Ελλάδας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΔΟΘΗΚΕ Η ΜΑΧΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΕΔΡΑΙΩΣΕ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΔΑ. ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΧΕΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν γεωγραφικά τη θέση της Χαιρώνειας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Πρόκειται για τη μάχη στη Χαιρώνεια, το 338 π.Χ., όπου ο Φίλιππος νίκησε τον ενωμένο στρατό Αθηναίων και Θηβαίων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗ ΘΕΣΗ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΣΤΗ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ. ΠΟΙΟ ΣΚΟΠΟ ΕΙΧΕ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τη σκοπιμότητα της πολιτικής του Φιλίππου.
- το συμβολικό ρόλο που είχε η Κόρινθος για την ένωση των Ελλήνων κατά την Αρχαιότητα.

Σχόλια

Οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 93.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Έγινε στην Κόρινθο το 337 π.Χ. Εκεί αναγνωρίστηκε από όλες τις ελληνικές πόλεις η ηγεμονία του Φιλίππου και συμφωνήθηκε η πανελλήνια εκστρατεία εναντίον των Περσών υπό την αρχηγία του.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Β' (336 Π.Χ.) ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ; ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΕ ΤΟ ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΧΑΡΤΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αναγνωρίσουν το γεωγραφικό χώρο της Μακεδονικής ηγεμονίας.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 99.

5.2 ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

5.2.1 ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην ενότητα Μέγας Αλέξανδρος πραγματοποιούνται στο χάρτη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αλλά και στο ηλεκτρονικό τετράδιο του μαθητή. Προϋποθέτουν μελέτη του ιστορικού χάρτη και των πηγών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και μελέτη του συνοδευτικού κειμένου. Επίσης, είναι χρήσιμο ο εκπαιδευτικός να έχει εισαγάγει τους μαθητές στον τρόπο λειτουργίας και χρήσης των εργαλείων που προσφέρει το λογισμικό πρόγραμμα.\

5.2.2 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΓΙΑΤΙ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΑΝΕΛΑΒΕ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΙΝ ΞΕΚΙΝΗΣΕΙ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τους κινδύνους που έκρυβε για το Μακεδονικό κράτος μια εκστρατεία στην Ασία
- να συνειδητοποιήσουν τις πολιτικές αρετές του Αλεξάνδρου

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα πρέπει να αναζητήσουν τους λόγους που ο Φίλιππος Β' και ο Αλέξανδρος επέλεξαν την Κόρινθο για τη σύγκληση πανελληνίου συνεδρίου.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Μετά τη δολοφονία του Φιλίππου οι πόλεις της νότιας Ελλάδας υπαναχώρησαν στις δεσμεύσεις τους απέναντι στους Μακεδόνες. Ο Αλέξανδρος τιμώρησε παραδειγματικά τη Θήβα και ανάγκασε τις ελληνικές πόλεις να τον ανακηρύξουν στρατηγό αυτοκράτορα των Ελλήνων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΑΧΕΣ ΠΟΥ ΕΔΩΣΕ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΙΔΡΥΣΕΙ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. ΑΝΑΡΤΗΣΤΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΙΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΟΥ ΔΟΘΗΚΑΝ ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να εντοπίσουν στο χάρτη τις τοποθεσίες όπου δόθηκαν σπουδαίες μάχες.
- να διαπιστώσουν τη σταδιακή εδαφική επέκταση του κράτους του Αλεξάνδρου.
- να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία του χάρτη.

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές πρέπει να μελετήσουν το χάρτη, τις πηγές και το κείμενο της ενότητας.

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Γρανικός ποταμός, 334 π.Χ., κυριαρχία στη Μ. Ασία.
- Ισός, 333 π.Χ., κατάληψη Φοινίκης και Παλαιστίνης.
- Γαυγάμηλα, 331 π.Χ., υποταγή περσικού κράτους, κατάληψη Βαβυλώνας, Σούσων και Περσέπολης.
- Υδάσπης ποταμός, 326 π.Χ., νικά τον Ινδό βασιλιά Πύρο και επεκτείνει τα σύνορα του κράτους του στην Ινδική.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΣΕ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΠΟΙΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΕ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τη γεωγραφική έκταση της μακεδονικής αυτοκρατορίας.
- να αντιληφθούν τον πολυεθνικό χαρακτήρα που είχε

Σχόλια

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα βοηθηθούν από το χάρτη του σχολικού βιβλίου, σελ. 101.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Μικρά Ασία, Φοινίκη, Παλαιστίνη, Αίγυπτος, Μεσοποταμία, ανατολικές επαρχίες όπως η Σογδιανή, η Βακτριανή και η Ινδική χερσόνησος ως τον ποταμό Ύφαση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΜΕΤΡΗΣΤΕ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΔΙΑΝΥΣΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΛΛΑ ΩΣ ΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟ ΎΦΑΣΗ.

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να παρακολουθήσουν την πορεία της εκστρατείας του Αλεξάνδρου στην Ασία
- να διαπιστώσουν την μεγάλη απόσταση που διάνυσε ο στρατός του Αλεξάνδρου

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΤΟΠΙΣΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΣΕ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΠΟΙΟ ΣΚΟΠΟ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΣΕ Η ΙΔΡΥΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΩΝ;

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να διαπιστώσουν τις πολλές Αλεξάνδρειες που ίδρυσε στο διάβα του ο Αλέξανδρος.
- να αντιληφθούν την πολιτιστική πλευρά της εκστρατείας του.

Προτεινόμενες απαντήσεις

Εντοπίζουμε στο χάρτη την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και άλλες Αλεξάνδρειες στα ανατολικά σύνορα.

Οι νέες πόλεις είχαν σκοπό να διαδώσουν τον ελληνικό πολιτισμό και να γίνουν σπουδαία οικονομικά, διοικητικά και πολιτικά κέντρα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΠΟΙΑ ΜΕΣΑ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΗΣΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΑΡΕΣΤΟΣ ΣΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΤΕΛΑΒΕ;**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να αντιληφθούν τις διοικητικές και πολιτικές αρετές του Αλεξάνδρου

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Εντάσσει στο στρατό του νεαρούς Πέρσες.
- Διατηρεί τη διοικητική διαίρεση του περσικού κράτους σε σατραπείες.
- Υιοθετεί έθιμα των Αιγυπτίων και των Περσών.
- Οργανώνει μεικτούς γάμους Ελλήνων και Περσών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΕ ΜΕΤΡΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΗΓΑΓΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ.**Διδακτικοί Στόχοι**

Επιδιώκουμε οι μαθητές

- να συνειδητοποιήσουν τον πολιτιστικό χαρακτήρα της εκστρατείας του Αλεξάνδρου

Προτεινόμενες απαντήσεις

- Ιδρύει νέες πόλεις όπου συρρέουν ελληνικοί πληθυσμοί.
- Συγχωνεύει πολιτιστικά στοιχεία των διαφόρων λαών με ελληνικά στοιχεία.
- Διδάσκει την ελληνική γλώσσα σε νεαρούς Πέρσες.
- Οργανώνει μουσικούς και γυμναστικούς αγώνες, χτίζει θέατρα και ναούς, φέρνει από την Ελλάδα καλλιτέχνες (λύσιππος, Απελλής).
- Εφαρμόζει την ανεξιθρησκία και την ισότητα των λαών.
- Κατασκευάζει δημόσια έργα και ενώνει οικονομικά τους λαούς με κοινό νόμισμα.
- Εφαρμόζει συγκεντρωτικό πολιτικό σύστημα, την απόλυτη μοναρχία.

6 ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Στη θεματική ενότητα ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (330-717) εξετάζονται τα εξωτερικά προβλήματα και η αναδιοργάνωση του κράτους από τους αυτοκράτορες της πρώιμης βυζαντινής περιόδου, η θρησκευτική τους πολιτική, οι πόλεμοι που διεξήγαγαν και τα σημαντικότερα μνημεία που κατασκευάστηκαν την πρώιμη βυζαντινή περίοδο.

6.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι θεματικές ενότητες του μαθήματος προσεγγίζονται μέσα από τους άξονες του χρόνου, του τόπου και των γεγονότων, άξονες οι οποίοι αλληλοσυνδέονται. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στο μάθημα με χρονολογική σειρά και συνδέονται με τα ιστορικά πρόσωπα και τον τόπο όπου διαδραματίζονται, ενώ παράλληλα καταγράφονται στο χρονολόγιο, απ' όπου μπορούν και να αναζητηθούν. Η γεωγεωγραφική αυτή καταγραφή σκοπό έχει να παράσχει στο μαθητή ένα εύκολα προσπελάσιμο πληροφοριακό υλικό, το οποίο θα χρησιμοποιήσει για να υλοποιήσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Πεδίο εργασίας του μαθητή είναι ένας γεωφυσικός χάρτης, ο οποίος μετατρέπεται και σε ιστορικό σύμφωνα με την εξεταζόμενη περίοδο. Ο μαθητής μπορεί να παρατηρήσει τη διαμόρφωση του εδάφους, να αναζητήσει πόλεις που ανήκουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, να χαράξει πορείες, να μετρήσει αποστάσεις, να προσθέσει πληροφορίες σε σημεία ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να δημιουργήσει ένα νέο ιστορικό χάρτη με κριτήρια που ο ίδιος θα θέσει. Η εργασία του ενισχύεται από το χρονολόγιο, το αρχείο εικόνων και τις δραστηριότητες που τον βοηθούν να κατανοήσει τα εξεταζόμενα θέματα μέσω της οπτικοποίησης της πληροφορίας.

6.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές το γεωγραφικό και ιστορικό χώρο, όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα, δρουν και αναπτύσσονται οι λαοί, να συνθέσουν πληροφορίες, έτσι ώστε να αντιληφθούν τις έννοιες της εξέλιξης, της συνέχειας και της αλλαγής, να αναζητήσουν πληροφορίες για να εμπλουτίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις, να οικοδομήσουν τη γνώση μέσα από τη σύνθεση και την οργάνωση των πληροφοριών και τέλος να παραγάγουν ιστοριογραφικά κείμενα.

Οι δραστηριότητες ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- εντοπισμός τοποθεσιών στο χάρτη
- μέτρηση αποστάσεων μεταξύ προκαθορισμένων σημείων
- χάραξη πορειών, συνόρων, επικρατειών, τόπων εγκατάστασης λαών κλπ
- δημιουργία συλλογών, στις οποίες ομαδοποιούνται πληροφορίες με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης)
- σύγκριση διαφορετικών ιστορικών περιόδων με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ. κατακτητικοί πόλεμοι, οικοδόμηση ναών κλπ)
- προσθήκη πληροφοριών στο χάρτη με τη δημιουργία αντικειμένων
- καθοδηγούμενη έρευνα στο διαδίκτυο ή σε άλλες πηγές που υποδεικνύουν οι δραστηριότητες με σκοπό τον εμπλουτισμό των γνώσεων, την καλλιέργεια προβληματισμού και την επαλήθευση υποθέσεων.

Ως προς την κατανομή του διδακτικού χρόνου η εφαρμογή των δραστηριοτήτων ποικίλλει και αυτό γιατί οι δραστηριότητες διακρίνονται σε εκείνες που συνδέονται άμεσα με μια θεματική ενότητα και σε εκείνες που προσφέρονται για συνθετικές και διαθεματικές εργασίες. Στην πρώτη περίπτωση, μπορούν να εφαρμοστούν σε μια διδακτική ώρα, στη δεύτερη, απαιτείται περισσότερος χρόνος που μπορεί και να εκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Επίσης, μπορεί να γίνει επιλογή των δραστηριοτήτων κατά την κρίση του διδάσκοντος.

Η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων δεν έγκειται τόσο στη σωστή απάντηση, - η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι ούτε μοναδική ούτε αδιαμφισβήτητη- αλλά στην ικανότητα του μαθητή να επεξεργάζεται τις πληροφορίες του μαθήματος και να τις ανασυνθέτει δημιουργικά. Επίσης, προτείνεται η εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να δημιουργείται ένα κλίμα διαλόγου που να καλλιεργεί τον προβληματισμό. Ο ρόλος του δασκάλου είναι επικουρικός και καθοδηγητικός καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης των δραστηριοτήτων.

6.3 ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στις ενότητες «Εξελίξεις ως τις αρχές του 6ου αι», « Εξωτερική πολιτική του Ιουστινιανού» και « ο Ηράκλειος και η δυναστεία του . Εσωτερική μεταρρύθμιση και αγώνας επιβίωσης»

Σκοπός των δραστηριοτήτων που ακολουθούν είναι να κατανοήσει ο μαθητής την πολιτική κατάσταση που διαμορφώνεται κατά τους πρώτους αιώνες τους Βυζαντίου με την παρουσία των εχθρικών για το Βυζάντιο λαών και τις προσπάθειες των πρώτων αυτοκρατόρων να διατηρήσουν ή να αυξήσουν τα σύνορα του κράτους και να απωθήσουν τις εχθρικές επιθέσεις. Με τις δραστηριότητες που προτείνονται οι μαθητές εντοπίζουν πόλεις και λαούς, ομαδοποιούν συγκρούσεις, χαράζουν πεδία δράσης, συγκρίνουν ιστορικές περιόδους.

1. Εντόπισε στο χάρτη τις πόλεις και τους λαούς που αναφέρονται στο μάθημα
2. Σημείωσε τους τόπους όπου συγκρούονται οι στρατοί του Κωνσταντίνου και του Λικίνιου.
3. Διάβασε τις συγκρούσεις του Κωνσταντίνου, Ηρακλείου, Ιουστινιανού με τους βαρβάρους. Παρατήρησε σε ποιες περιοχές εκτυλίσσονται οι συγκρούσεις αυτές. Φτιάξε μια συλλογή για τον κάθε αυτοκράτορα στην οποία να αναφέρονται οι σημαντικότερες συγκρούσεις. Σημείωσε τα αποτελέσματα των συγκρούσεων στο χάρτη.
4. Διάβασε σχετικά με τις εχθρικές επιθέσεις. Ποιο μέρος κινδυνεύει περισσότερο κάθε περίοδο και γιατί;
5. Παρατήρησε τα πεδία συγκρούσεων της εποχής του Ιουστινιανού και χρωμάτισε τις περιοχές. Στη συνέχεια να τις συγκρίνεις με τις περιοχές που κινδυνεύουν τις προηγούμενες εποχές και επόμενες εποχές.
6. Σημείωσε τις περιοχές των αραβικών επιθέσεων . Πλαισίωσε τις περιοχές που τελικά καταλαμβάνουν. Αναζήτησε στο διαδίκτυο χρησιμοποιώντας ως λέξεις-κλειδιά πόλεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας που κατέλαβαν αραβικά μνημεία και τοποθέτησέ τα στο χάρτη.
7. Φτιάξε μια συλλογή με τις πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης την περίοδο που μελετάς.

6.4 ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα «Ο Ιουστινιανός και το έργο του. Εξωτερική πολιτική». Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές την έκταση των πολέμων που διεξήγαγε ο Ιουστινιανός και την έννοια του οικουμενικού κράτους στην οποία βασίστηκαν.

1. Τοποθέτησε σε τετράγωνα τις περιοχές που κατέκτησε ο Ιουστινιανός
2. Σημείωσε τους αμυντικούς και επιθετικούς πολέμους του Ιουστινιανού με διαφορετική ένδειξη στο χάρτη.
3. Υπολόγισε τις αποστάσεις που διέτρεξε ο στρατός του Ιουστινιανού σε Ανατολή και Δύση.

6.5 ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα « Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη» του σχολικού βιβλίου.

Στόχος των δραστηριοτήτων που προτείνονται είναι να κατανοήσει ο μαθητής τη φυσιολογία της Κωνσταντινούπολης που βασίστηκε στη ρωμαϊκή, ελληνική και χριστιανική παράδοση μέσω των κτισμάτων της. Γι' αυτό και αξιοποιεί το αρχείο εικόνων και το διαδίκτυο για να αντλήσει εικόνες των κτισμάτων της και να τις ενσωματώσει στο χάρτη.

1. «Όταν ο Κωνσταντίνος θεμελίωσε την πρωτεύουσα στο Βόσπορο, η πρόθεσή του ήταν να δημιουργήσει μια δεύτερη Ρώμη. Θεσπίστηκε Σύγκλητος, κτίστηκαν δημόσια κτήρια και όλος ο μηχανισμός της ρωμαϊκής γραφειοκρατίας μεταφέρθηκε στο νέο διοικητικό κέντρο. Αριστοκρατικές οικογένειες από την Ιταλία ενθαρρύνθηκαν να αποκτήσουν κατοικίες εδώ, όπου ψωμί και θεάματα ιπποδρομίου προβλέπονταν για το λαό. Οι ιπποδρομικές ομάδες, αφού μεταφέρθηκαν εδώ από την παλιά Ρώμη, σχημάτισαν μια πολιτοφυλακή για την υπεράσπιση της πόλεως. Η εφαρμοζόμενη πολιτική ήταν η δημιουργία ενός πιστού αντίγραφου από την παλαιά πρωτεύουσα, που ήταν στον Τίβερη». (N Baynes, H Moss, Εισαγωγή στο Βυζαντινό πολιτισμό, μτφ Δ. Σακκάς, εκδ Παπαδήμα, Αθήνα 1983, σ 40-41)

Διάβασε το κείμενο και παρατήρησε από το αρχείο εικόνων το χάρτη που αναπαριστά την Κωνσταντινούπολη τον Πρώιμο Μεσαίωνα. Χρωμάτισε με διαφορετικά χρώματα τα κτίσματα της ρωμαϊκής παράδοσης και τα χριστιανικά.

2. Αφού παρατηρήσεις τη διάκριση των κτισμάτων που έκανες, παρατήρησε από το αρχείο εικόνων την Προσωποποίηση της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης. Ποια αναπαράσταση θεωρείς ότι αναπαριστά καλύτερα την Κωνσταντινούπολη.
3. Αναζήτησε στο διαδίκτυο χρησιμοποιώντας ως λέξεις κλειδιά τα κτίσματα της Κωνσταντινούπολης που αναπαριστώνται στο χάρτη Κωνσταντινούπολη τον Πρώιμο Μεσαίωνα. Εικόνας τους και τοποθέτησέ επάνω στο χάρτη.
4. Παρατήρησε τις εικόνες των νομισμάτων που υπάρχουν στο αρχείο εικόνων και προσπάθησε να περιγράψεις τα χαρακτηριστικά της εξουσίας του Μ. Κωνσταντίνου.

6.6 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΪΜΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα « Η πάλη της ορθοδοξίας με τις αιρέσεις και την αρχαία θρησκεία» και «η πολιτική του Ιουστινιανού».

Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν την εξάπλωση του χριστιανισμού στο μεσογειακό χώρο μέσα από γεγονότα που στάθηκαν καθοριστικά για την εδραίωση και εξέλιξή του.

Αξιοποιώντας τα γεγονότα που καταγράφονται στο μάθημα ο μαθητής δημιουργεί ένα χάρτη στον οποίο απεικονίζεται η εξέλιξη του χριστιανισμού στη βυζαντινή αυτοκρατορία με αναφορά στις αιρέσεις και στις οικουμενικές συνόδους.

1. Τοποθέτησε στο χάρτη τα γεγονότα εκείνα που πιστεύεις ότι συνέβαλαν στην εδραίωση του χριστιανισμού στην αυτοκρατορία.
2. α/ Χρωμάτισε τις περιοχές όπου εκδηλώνονται αιρέσεις και τις περιοχές και τους λαούς που τις ασπάζονται. Παρατήρησε το x2
β/ Σύγκρινε τις περιοχές αυτές με εκείνες που αποσπώνται από το βυζαντινό κράτος τον 7ο αι. Τι παρατηρείς;
3. Διάβασε τα 7 πρώτα άρθρα του Συμβόλου της Πίστεως και τοποθέτησε τα πάνω στην πόλη Νίκαια της Βιθυνίας.
4. Σημείωσε στο χάρτη της περιοχής όπου συγκαλούνται Οικουμενικές σύνοδοι από τον 4ο -8ο αι, τοποθέτησε επάνω τους σχετικές εικόνες από το αρχείο εικόνων και γράψε ένα σύντομο κείμενο με το περιεχόμενό τους.
5. Παρατήρησε από το αρχείο εικόνων το χάρτη «Η διάδοση του χριστιανισμού από τον 1ο ως τον 4ο αι». Στη συνέχεια, χρωμάτισε στο χάρτη 1 τις περιοχές όπου έχει επικρατήσει ο χριστιανισμός στα τέλη του 4ου αι. και ποιες περιοχές στα σύνορα του βυζαντίου δεν έχουν εκχριστιανιστεί.

6.7 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

1. Να συμπληρώσεις το θρησκευτικό χάρτη της αυτοκρατορίας. Φτιάξε μια «συλλογή» η οποία να περιλαμβάνει τις οικουμενικές συνόδους μέχρι τον 6ο αιώνα. Εντόπισε τους τόπους όπου γίνονται οι σύνοδοι στο χάρτη. Τι παρατηρείς και τι συμπεραίνεις για το ρόλο του ανατολικού και δυτικού μέρους της αυτοκρατορίας στα εκκλησιαστικά ζητήματα.

2. Παρατήρησε σε ποιες περιοχές αναπτύσσονται αιρετικές τάσεις και χάραξε μ' ένα περίγραμμα τις περιοχές αυτές. Τι παρατηρείς, πού βρίσκονται οι περιοχές αυτές με ποιους λαούς συνορεύουν, πώς μπορούν να επηρεάσουν τις σχέσεις της αυτοκρατορίας με τους λαούς αυτούς (να συμβουλευτείς και τις ενότητες «οι λαοί πέριξ της αυτοκρατορίας» και «οι πόλεμοι του Ιουστινιανού»).
3. Παρατήρησε το χάρτη και σημείωσε α/ σε ποιες περιοχές την εποχή του Ιουστινιανού έχει επεκταθεί ο χριστιανισμός και σε ποιες εκδηλώνονται αιρέσεις.

6.8 ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στις ενότητες « ο Ιουστινιανός και το έργο του. δ. Κτίσματα και η Αγία Σοφία», « Εικαστικές Τέχνες και Μουσική».

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να εντάξουν τα μνημεία στο χώρο, να κατανοήσουν τη διασπορά τους στην αυτοκρατορία, να συγκεντρώσουν επαρκή στοιχεία μέσα από την αναζήτηση στο αρχείο εικόνων και το διαδίκτυο, ώστε να κατανοήσουν τους ρυθμούς και την εικονογράφηση των ναών, να κατανοήσουν την έννοια της συνέχειας μέσα από την αναζήτηση εικόνων της σύγχρονης κατάστασης των μνημείων και τέλος να ανασυνθέσουν τα χαρακτηριστικά μιας βυζαντινής πόλης.

1. Τοποθέτησε τις εκκλησίες στους τόπους που αναφέρονται. Πού βρίσκονται οι περισσότερες. Ποιος ρυθμός κυριαρχεί;
2. Αναζήτησε στο διαδίκτυο εικόνες των μνημείων, χρησιμοποιώντας ως λέξεις κλειδιά τα ονόματα των μνημείων, στην κατάσταση που βρίσκονται σήμερα και τοποθέτησέ πάνω στο χάρτη.
3. Αναζήτησε από το αρχείο εικόνων εικόνες αγιογράφησης των εκκλησιών και τοποθέτησε στις εκκλησίες που ανήκουν.
4. Παρατήρησε σε ποια σημεία ο Ιουστινιανός έκτισε εκκλησίες και προσπάθησε να συνδέσεις τον τόπο με την ιδέα του οικουμενικού κράτους. Τι θα μπορούσες να σκεφτείς;
5. Από το αρχείο εικόνων αναζήτησε εικόνες πόλεων, τοποθέτησε τις εικόνες στις πόλεις που αναφέρονται και προσπάθησε να περιγράψεις μια βυζαντινή πόλη στα χρόνια του Ιουστινιανού.

6.9 ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται μια επισκόπηση της ενότητας μέσω της σύνθεσης και της τεκμηρίωσης. Έχει τη μορφή μιας γραπτής εργασίας που προτείνεται στο τέλος της επεξεργασίας της ενότητας. Ο μαθητής θα χρησιμοποιήσει τις γνώσεις που κατέκτησε για να υποστηρίξει ή να ανατρέψει μια ιστορική άποψη. Μπορεί να χρησιμοποιήσει το χρονολόγιο, στοιχεία από το μάθημα και αποτελέσματα από δραστηριότητες που έχει εκτελέσει στο μάθημα.

«Το πρώιμο βυζαντινό κράτος ήταν ασύγκριτα μεγαλύτερο από το Μέσο και το Ύστερο, όχι μόνο σε γεωγραφική έκταση και πολιτική δύναμη, αλλά επίσης και σε ότι αφορά τα πνευματικά του δημιουργήματα: ενσωμάτωσε το χριστιανισμό στην ελληνορωμαϊκή παράδοση, καθόρισε το χριστιανικό δόγμα και έθεσε τις βάσεις της χριστιανικής ζωής, δημιούργησε χριστιανική φιλολογία και τέχνη. Δύσκολα θα βρεθεί θεσμός ή ιδέα σε ολόκληρο το βυζαντινό οικοδόμημα που να μη γεννήθηκε στην πρώιμη περίοδο»(C.Mango, Βυζάντιο, Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης, μτφ. Τσουγκαράκης, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999, σ.16)

Αναζήτησε γεγονότα στο χρονολόγιο και στο μάθημα της ενότητας 6. που να τεκμηριώνουν την άποψη αυτή και αφού τα μελετήσεις να συνθέσεις ένα κείμενο στο οποίο να αποδεικνύεται ή να ανατρέπεται η άποψη αυτή με αναφορά σε ιστορικά γεγονότα.

7 ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται οι χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι την εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, τα φυσικά περάσματα -λιμάνια, οι εμπορικοί δρόμοι, η εξαγωγή -εισαγωγή προϊόντων και οι οχυρές πόλεις καθώς και η προέλευση και εγκατάσταση των Βαλκανικών λαών. Πηγή των πληροφοριών αποτέλεσε το βιβλίο του Dimitri Obolensky Η Βυζαντινή Κοινοπολιτεία, η Ανατολική Ευρώπη, 500-1453τομ.Α, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1981, στο οποίο περιγράφονται διεξοδικά τα παραπάνω θέματα. Στο δεύτερο μέρος της ενότητας εξετάζεται η προέλευση και επέκταση του Ισλάμ και των Αράβων.

Στόχος της ενότητας είναι να κατανοήσουν οι μαθητές το δίκτυο συγκοινωνιών και επικοινωνίας των Βυζαντινών, να παρακολουθήσουν τις διαδρομές που ακολούθησαν οι Βαλκανικοί λαοί μέχρι την τελική εγκατάστασή τους και να κατανοήσουν τη σημασία της διαμόρφωσης του εδάφους στην επικοινωνία και στις διακρατικές σχέσεις δεδομένων και των ιστορικών συνθηκών.

Η θεματική ενότητα προσεγγίζεται και εδώ μέσα από τους άξονες του χρόνου, του τόπου και των γεγονότων, άξονες οι οποίοι αλληλοσυνδέονται

Πεδίο εργασίας του μαθητή είναι ο γεωφυσικός χάρτης, στον οποίο ο μαθητής μπορεί να παρατηρήσει τη διαμόρφωση του εδάφους, να χαράξει πορείες, να μετρήσει διαδρομές, να προσθέσει πληροφορίες σε σημεία ενδιαφέροντος, να χρωματίσει περιοχές που διαφοροποιούνται υπό την επίδραση των γεγονότων.

Η εργασία του ενισχύεται όπως και στις υπόλοιπες θεματικές ενότητες από το χρονολόγιο και το αρχείο εικόνων και τις δραστηριότητες που τον βοηθούν να κατανοήσει τα εξεταζόμενα θέματα μέσω της οπτικοποίησης της πληροφορίας.

7.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι θεματικές ενότητες του μαθήματος προσεγγίζονται μέσα από τους άξονες του χρόνου, του τόπου και των γεγονότων, άξονες οι οποίοι αλληλοσυνδέονται. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στο μάθημα με χρονολογική σειρά και συνδέονται με τα ιστορικά πρόσωπα και τον τόπο όπου διαδραματίζονται, ενώ παράλληλα καταγράφονται στο χρονολόγιο, απ' όπου μπορούν και να αναζητηθούν. Η γεωγεωγραφική αυτή καταγραφή σκοπό έχει να παράσχει στο μαθητή ένα εύκολα προσπελάσιμο πληροφοριακό υλικό, το οποίο θα χρησιμοποιήσει για να υλοποιήσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Πεδίο εργασίας του μαθητή είναι ένας γεωφυσικός χάρτης, ο οποίος μετατρέπεται και σε ιστορικό σύμφωνα με την εξεταζόμενη περίοδο. Ο μαθητής μπορεί να παρατηρήσει τη διαμόρφωση του εδάφους, να αναζητήσει πόλεις που ανήκουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, να χαράξει πορείες, να μετρήσει αποστάσεις, να προσθέσει πληροφορίες σε σημεία ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να δημιουργήσει ένα νέο ιστορικό χάρτη με κριτήρια που ο ίδιος θα θέσει. Η εργασία του ενισχύεται από το χρονολόγιο, το αρχείο εικόνων και τις δραστηριότητες που τον βοηθούν να κατανοήσει τα εξεταζόμενα θέματα μέσω της οπτικοποίησης της πληροφορίας.

7.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές το γεωγραφικό και ιστορικό χώρο, όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα, δρουν και αναπτύσσονται οι λαοί, να συνθέσουν πληροφορίες, έτσι ώστε να αντιληφθούν τις έννοιες της εξέλιξης, της συνέχειας και της αλλαγής, να αναζητήσουν πληροφορίες για να εμπλουτίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις, να οικοδομήσουν τη γνώση μέσα από τη σύνθεση και την οργάνωση των πληροφοριών και τέλος να παραγάγουν ιστοριογραφικά κείμενα.

Οι δραστηριότητες ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- εντοπισμός τοποθεσιών στο χάρτη
- μέτρηση αποστάσεων μεταξύ προκαθορισμένων σημείων

- χάραξη πορειών, συνόρων, επικρατειών, τόπων εγκατάστασης λαών κλπ
- δημιουργία συλλογών, στις οποίες ομαδοποιούνται πληροφορίες με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης)
- σύγκριση διαφορετικών ιστορικών περιόδων με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ. κατακτητικοί πόλεμοι, οικοδόμηση ναών κλπ)
- προσθήκη πληροφοριών στο χάρτη με τη δημιουργία αντικειμένων
- καθοδηγούμενη έρευνα στο διαδίκτυο ή σε άλλες πηγές που υποδεικνύουν οι δραστηριότητες με σκοπό τον εμπλουτισμό των γνώσεων, την καλλιέργεια προβληματισμού και την επαλήθευση υποθέσεων.

Ως προς την κατανομή του διδακτικού χρόνου η εφαρμογή των δραστηριοτήτων ποικίλλει και αυτό γιατί οι δραστηριότητες διακρίνονται σε εκείνες που συνδέονται άμεσα με μια θεματική ενότητα και σε εκείνες που προσφέρονται για συνθετικές και διαθεματικές εργασίες. Στην πρώτη περίπτωση, μπορούν να εφαρμοστούν σε μια διδακτική ώρα, στη δεύτερη, απαιτείται περισσότερος χρόνος που μπορεί και να εκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Επίσης, μπορεί να γίνει επιλογή των δραστηριοτήτων κατά την κρίση του διδάσκοντος.

Η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων δεν έγκειται τόσο στη σωστή απάντηση, - η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι ούτε μοναδική ούτε αδιαμφισβήτητη - αλλά στην ικανότητα του μαθητή να επεξεργάζεται τις πληροφορίες του μαθήματος και να τις ανασυνθέτει δημιουργικά. Επίσης, προτείνεται η εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να δημιουργείται ένα κλίμα διαλόγου που να καλλιεργεί τον προβληματισμό. Ο ρόλος του δασκάλου είναι επικουρικός και καθοδηγητικός καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης των δραστηριοτήτων.

7.3 ΟΙ ΛΑΟΙ ΠΕΡΙΞ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα του σχολικού βιβλίου « Λαοί στον περίγυρο του Βυζαντινού κράτους».

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να δημιουργήσει ο μαθητής ένα χάρτη που να απεικονίζει το δίκτυο των χερσαίων και θαλάσσιων συγκοινωνιών της βυζαντινής αυτοκρατορίας, αφού αξιοποιήσει τις πληροφορίες που του παρέχονται στο μάθημα και να συνδέσει το παρόν με το παρελθόν συγκρίνοντας το συγκοινωνιακό δίκτυο της βυζαντινής αυτοκρατορίας με το σημερινό.

Επίσης, μέσω της απεικόνισης του δικτύου αυτού επιδιώκεται η κατανόηση των διαδρομών που ακολούθησαν οι βαλκανικοί λαοί μέχρι την τελική εγκατάστασή τους, διαδρομές που μπορούν να συγκριθούν μ' εκείνες που ακολουθούν οι λαοί των Βαλκανίων που μετακινούνται σήμερα.

Οι δραστηριότητες 1-5 συνδέονται άμεσα με την ενότητα και μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον προβλεπόμενο για τη διδασκαλία της ενότητας χρόνο, ενώ οι δραστηριότητες 6-8 μπορούν να αξιοποιηθούν ως διαθεματικές εργασίες .

1. Διάβασε τα κείμενα που αναφέρονται στους εμπορικούς δρόμους και χάραξέ τους στο χάρτη. Μέτρησε τις αποστάσεις. Τι παρατηρείς;
  - α/ Ποιες περιοχές συνδέουν οι δρόμοι και ποιες οι σημαντικότερες πόλεις στις περιοχές αυτές.
  - β/ Σε ποιο μέρος της αυτοκρατορίας βρίσκονται οι περισσότεροι δρόμοι.
  - γ/ Ποιοι από αυτούς τους δρόμους είναι περισσότερο εκτεθειμένοι σε εχθρικές επιθέσεις;
2. Να συμβουλευτείς το χάρτη « δίκτυο χερσαίων και θαλάσσιων συγκοινωνιών κατά τον πρώιμο μεσαίων και τον 6ο αι»
3. Τοποθέτησε σε περιοχές του χάρτη τα προϊόντα που εισάγονται και εξάγονται από το Βυζάντιο.
4. Διάβασε τα κείμενα τα σχετικά με την προέλευση και εγκατάσταση λαών στα σύνορα και στην επικράτεια του Βυζαντίου και δημιούργησε σημειώσεις (αντικείμενα) στο χάρτη. Όπου αναφέρεται σημείο προέλευσης και τελική εγκατάστασης σημείωσε την πορεία. Σημείωσε πάνω στο χάρτη την εποχή εμφάνισης ή και εγκατάστασής τους

5. Παρατήρησε το ανάγλυφο της περιοχής χ και σημείωσε τα περάσματα από τα οποία θα μπορούσαν να διέλθουν οι εκθροί. Να επιβεβαιώσεις την υπόθεσή σου με αναφορά σε ιστορικά γεγονότα
6. Σημείωσε στο χάρτη τα σημεία στα οποία ο Ιουστινιανός κατασκεύασε τείχη. Τι παρατηρείς λαμβάνοντας υπόψη τους εμπορικούς δρόμους και την τοπογραφία της περιοχής. Να συμβουλευτείς το χάρτη « δίκτυο χερσαίων και θαλάσσιων συγκοινωνιών κατά τον πρώιμο μεσαίων και τον 6ο αι»
7. Συγκέντρωσε από το μάθημα πληροφορίες για τις πόλεις που αναφέρονται στα κείμενα και τοποθέτησέ τις πληροφορίες που συγκέντρωσες στο χάρτη.
8. Χρησιμοποίησε ένα σύγχρονο χάρτη της Ευρώπης και σημείωσε στο χάρτη
α/ ποιες έχουν διατηρηθεί με το ίδιο όνομα μέχρι σήμερα
β/ ποιες είναι η αρχαιότερες πόλεις (χρησιμοποίησε παλαιότερους χάρτες) γ/ ποιες κατακτήθηκαν από τους Άραβες
9. Χρωμάτισε τους εμπορικούς δρόμους. Αναζήτησε σ' ένα σύγχρονο τουριστικό οδηγό εάν οι διαδρομές αυτές ισχύουν και σήμερα είτε με τη μορφή οδικών αρτηριών είτε με τη μορφή σιδηροδρομικών γραμμών.

7.4 Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα « ο κόσμος του Ισλάμ κατά την περίοδο του Μεσαίωνα»

Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές την πορεία εξάπλωσης των Αράβων και να εντοπίσουν τα σημεία εγκατάστασης καθώς και τα μνημεία που άφησαν στο πέρασμά τους. Επίσης επιδιώκεται να κατανοηθεί η σημασία της εξάπλωσης των Αράβων μέσα από δραστηριότητες σύγκρισης με παλαιότερες εποχές καθώς και με τη σύγχρονη εποχή.

1. Να χαράξεις την πορεία των Αράβων στη βυζαντινή αυτοκρατορία.
2. Να χρωματίσεις τις περιοχές που κατέλαβαν οι Άραβες. Να συγκρίνεις την έκταση της αυτοκρατορίας τον 7ο αι μ' εκείνη της εποχής του Μ. Κωνσταντίνου και του Ιουστινιανού. Τι παρατηρείς ως προς την έκταση και τη φυσιογνωμία των περιοχών ;
3. Αξιολόγησε την απώλεια των επαρχιών για την οικονομία του βυζαντινού κράτους.
4. Να εκτιμήσεις τη διάρκεια και τις επιπτώσεις της αραβικής εξάπλωσης στο σύγχρονο κόσμο. Παρατήρησε την επίδραση της στις περιοχές που κατέλαβαν
5. Από το αρχείο εικόνων διάλεξε εικόνες που αναφέρονται σε γεγονότα εμφάνισης και εξέλιξης του Ισλάμ και τοποθέτησέ τα στο χάρτη με σχετικό σχόλιο.
6. Αναζήτησε στο διαδίκτυο τεμένη που κατασκευάστηκαν τους αιώνες της αραβικής εξάπλωσης και τοποθέτησέ τα στις πόλεις πάνω στο χάρτη
7. Παρατήρησε το χάρτη της αραβικής εξάπλωσης και σύγκρινε με το χάρτη της εξάπλωσης του Ισλάμ στις τρεις ηπείρους. Σημείωσε στο χάρτη με διαφορετικά χρώματα τις περιοχές που αρχικά κατέκτησαν οι Άραβες και τις περιοχές στις οποίες εξαπλώθηκε ο μωαμεθανισμός. Τι παρατηρείς ; Πόσο επηρέασαν οι αρχικές κατακτήσεις την εξάπλωση του Ισλάμ;
8. Χρωμάτισε τις περιοχές του βυζαντινού κράτους που κατέλαβαν οι Άραβες. Αναζήτησε το χάρτη που έχεις φτιάξει στη δραστηριότητα στην ενότητα «Θρησκευτική πολιτική του Ιουστινιανού,» στο οποίο φαίνεται η έκταση των αιρέσεων και στη συνέχεια σύγκρινε το χάρτη με τις απόψεις που διατυπώνονται από τους συγγραφείς. Τι συμπεραίνεις;
9. Διάβασε το κείμενο «εμπορικοί δρόμοι» και χάραξε τις πορείες. Να συμβουλευτείς και το χάρτη «Το δίκτυο των χερσαίων και θαλάσσιων επικοινωνιών κατά την πρώιμη βυζαντινή περίοδο και τον 6ο αι». Σύγκρινε με τις περιοχές όπου επιτίθενται οι Άραβες και εκτίμησε τις επιπτώσεις των αραβικών επιθέσεων στην οικονομία του βυζαντινού κράτους.

8 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα ζητήματα της Εικονομαχίας, της ιεραποστολικής δράσης του Βυζαντίου, της σύγκρουσης των βυζαντινών με τους Σλάβους, Βούλγαρους και Άραβες και η ανάπτυξη των θεμάτων. Στη θεματική ενότητα καταγράφονται τα σημαντικότερα γεγονότα κάθε εξεταζόμενου ζητήματος, τα οποία υποστηρίζονται από εικονογραφικό υλικό, χάρτες και χρονολόγιο.

8.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι θεματικές ενότητες του μαθήματος προσεγγίζονται μέσα από τους άξονες του χρόνου, του τόπου και των γεγονότων, άξονες οι οποίοι αλληλοσυνδέονται. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στο μάθημα με χρονολογική σειρά και συνδέονται με τα ιστορικά πρόσωπα και τον τόπο όπου διαδραματίζονται, ενώ παράλληλα καταγράφονται στο χρονολόγιο, απ' όπου μπορούν και να αναζητηθούν. Η γεωγεωγραφική αυτή καταγραφή σκοπό έχει να παράσχει στο μαθητή ένα εύκολα προσπελάσιμο πληροφοριακό υλικό, το οποίο θα χρησιμοποιήσει για να υλοποιήσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Πεδίο εργασίας του μαθητή είναι ένας γεωφυσικός χάρτης, ο οποίος μετατρέπεται και σε ιστορικό σύμφωνα με την εξεταζόμενη περίοδο. Ο μαθητής μπορεί να παρατηρήσει τη διαμόρφωση του εδάφους, να αναζητήσει πόλεις που ανήκουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, να χαράξει πορείες, να μετρήσει αποστάσεις, να προσθέσει πληροφορίες σε σημεία ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να δημιουργήσει ένα νέο ιστορικό χάρτη με κριτήρια που ο ίδιος θα θέσει. Η εργασία του ενισχύεται από το χρονολόγιο, το αρχείο εικόνων και τις δραστηριότητες που τον βοηθούν να κατανοήσει τα εξεταζόμενα θέματα μέσω της οπτικοποίησης της πληροφορίας.

8.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές το γεωγραφικό και ιστορικό χώρο, όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα, δρουν και αναπτύσσονται οι λαοί, να συνθέσουν πληροφορίες, έτσι ώστε να αντιληφθούν τις έννοιες της εξέλιξης, της συνέχειας και της αλλαγής, να αναζητήσουν πληροφορίες για να εμπλουτίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις, να οικοδομήσουν τη γνώση μέσα από τη σύνθεση και την οργάνωση των πληροφοριών και τέλος να παραγάγουν ιστοριογραφικά κείμενα.

Οι δραστηριότητες ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- εντοπισμός τοποθεσιών στο χάρτη
- μέτρηση αποστάσεων μεταξύ προκαθορισμένων σημείων
- χάραξη πορειών, συνόρων, επικρατειών, τόπων εγκατάστασης λαών κλπ
- δημιουργία συλλογών, στις οποίες ομαδοποιούνται πληροφορίες με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης)
- σύγκριση διαφορετικών ιστορικών περιόδων με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ. κατακτητικοί πόλεμοι, οικοδόμηση ναών κλπ)
- προσθήκη πληροφοριών στο χάρτη με τη δημιουργία αντικειμένων
- καθοδηγούμενη έρευνα στο διαδίκτυο ή σε άλλες πηγές που υποδεικνύουν οι δραστηριότητες με σκοπό τον εμπλουτισμό των γνώσεων, την καλλιέργεια προβληματισμού και την επαλήθευση υποθέσεων.

Ως προς την κατανομή του διδακτικού χρόνου η εφαρμογή των δραστηριοτήτων ποικίλλει και αυτό γιατί οι δραστηριότητες διακρίνονται σε εκείνες που συνδέονται άμεσα με μια θεματική ενότητα και σε εκείνες που προσφέρονται για συνθετικές και διαθεματικές εργασίες. Στην πρώτη περίπτωση, μπορούν να εφαρμοστούν σε μια διδακτική ώρα, στη δεύτερη, απαιτείται περισσότερος χρόνος που μπορεί και να εκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Επίσης, μπορεί να γίνει επιλογή των δραστηριοτήτων κατά την κρίση του διδάσκοντος.

Η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων δεν έγκειται τόσο στη σωστή απάντηση, - η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι ούτε μοναδική ούτε αδιαμφισβήτητη- αλλά στην ικανότητα του μαθητή να επεξεργάζεται τις πληροφορίες του μαθήματος και να τις ανασυνθέτει δημιουργικά. Επίσης, προτείνεται η εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να δημιουργείται ένα κλίμα διαλόγου που να καλλιεργεί τον προβληματισμό. Ο ρόλος του δασκάλου είναι επικουρικός και καθοδηγητικός καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης των δραστηριοτήτων.

8.3 ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

Η δραστηριότητα εντάσσεται στην ενότητα « Η μεταβατική εποχή. Έριδες για τη χρήση των εικόνων».

Η παρουσίαση της περιόδου της Εικονομαχίας έχει τη μορφή χρονικού, έτσι ώστε να κατανοήσει ο μαθητής τις φάσεις εξέλιξης του φαινομένου, τους τρόπους με τους οποίους εκδηλώθηκε το φαινόμενο και τα εμπλεκόμενα ιστορικά πρόσωπα. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να κατανοήσει ο μαθητής το γεγονός μέσα από την κατασκευή ενός χάρτη, στον οποίο αποτυπώνονται τα γεγονότα στο χώρο και στο χρόνο και εικονογραφούνται με εικόνες από το αρχείο εικόνων. Η δραστηριότητα μπορεί να εκτελεστεί στο τέλος της διδακτικής ενότητας και απαιτείται μια διδακτική ώρα.

1. Διάβασε στο μάθημα τα γεγονότα της εικονομαχίας και τοποθέτησε στο χάρτη εικόνες από τα αρχεία εικόνων με τα γεγονότα στους τόπους όπου διαδραματίζονται.

8.4 ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ. ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΛΑΒΟΥΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα « Η Βυζαντινή εποποιία. Επικοί αγώνες και επέκταση της Αυτοκρατορίας».

Στόχος της ενότητας είναι να σχηματίσει ο μαθητής μια συνολική εικόνα για τους κινδύνους που αντιμετώπισε η αυτοκρατορία τον 9ο και 10ο αι, να τους συγκρίνει με εκείνους παλαιότερων εποχών έτσι ώστε να εκτιμήσει τη σημασία τους για τη διατήρηση του βυζαντινού κράτους και πολιτισμού. Για το σκοπό αυτό ο μαθητής καλείται να εκτελέσει συνθετικές εργασίες, να εντοπίσει τους τύπους των πολεμικών συγκρούσεων, να χρωματίσει τις εδαφικές μεταβολές που προκάλεσαν οι συγκρούσεις αυτές, να χαράξει πορείες και να συνθέσει εικονογραφημένες αφηγήσεις με τη προσθήκη εικόνων από το αρχείο εικόνων.

Προτείνεται οι δραστηριότητες 1- 7 να ενταχθούν στη διδασκαλία της ενότητας, ενώ οι 8 και 9 να εκτελεστούν στο τέλος της διδακτικής ενότητας.

1. Αναζήτησε στο μάθημα ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΛΑΒΟΥΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ τις πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης από τους αυτούς τους λαούς και φτιάξε μια «συλλογή» με θέμα τις πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης τον 8ο, 9ο και 10ο αι. Στη συνέχεια να συντάξεις ένα κείμενο στο οποίο να αναφέρεις τις πολιορκίες, του λόγους που έγιναν και την έκβασή τους.
2. Σημείωσε στο χάρτη τις αραβικές επιθέσεις του 8ου αι., τις περιοχές στις οποίες επιτίθενται και σύγκρινε με τις επιθέσεις του 7ου αι. Χρωμάτισε με τετράγωνα διαφορετικού χρώματος τις αραβικές κατακτήσεις του 7ου και 8ου αι. Τι παρατηρείς; Φτιάξε από μια συλλογή για κάθε αιώνα.
3. Σημείωσε στο χάρτη τις αραβικές επιθέσεις και κατακτήσεις του 9ου αι. Τι παρατηρείς ως προς τον τόπο διεξαγωγής τους και τις επιπτώσεις τους στη βυζαντινή οικονομία και εξωτερική πολιτική; Φτιάξε μια συλλογή για τις αραβικές επιθέσεις του 9ου αι.
4. Σημείωσε στο χάρτη τις πόλεις που α/ καταστράφηκαν β/ πολιορκήθηκαν γ/ καταλήφθηκαν από τους εχθρούς του Βυζαντίου τον 8ο, 9ο και 10ο αι. Φτιάξε τρεις διαφορετικές συλλογές. Ποιες οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις των καταστροφών αυτών;
5. Σημείωσε στο χάρτη την πορεία των εκστρατειών των Νικηφόρου Φωκά, Ιωάννη Τσιμισκή, Βασιλείου Β' το 10ο αι. Διάβασε το κείμενο «εμπορικοί και στρατιωτικοί δρόμοι,» παρατήρησε το γεωφυσικό χάρτη και χάραξε την πορεία που πιστεύεις ότι ακολούθησαν. Φτιάξε τρεις

διαφορετικές συλλογές για κάθε αυτοκράτορα. Ποιος αυτοκράτορας θεωρείς ότι συνέβαλε περισσότερο στην ανασύσταση του Βυζαντινού κράτους και στη διασφάλιση των συνόρων; Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου βασιζόμενος/η στις παρατηρήσεις σου.

6. Μετά www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Epikaira/1821/photos/xartes/index.html Χρωμάτισε τα εδάφη που κατέλαβαν οι Νικηφόρος Φωκάς Ιωάννης Τσιμισκής και Βασίλειος Β΄ α/ Παρατήρησε τις εδαφικές μεταβολές που επέφεραν οι εκστρατείες αυτές. Χρωμάτισε τα εδάφη που ανήκουν πλέον στη βυζαντινή αυτοκρατορία; β/ Πώς πιστεύεις ότι οι εδαφικές αυτές μεταβολές επηρεάζουν την οικονομία του Βυζαντίου;
7. Αναζήτησε από το αρχείο εικόνων εικόνες που αναφέρονται σε πολιορκίες πόλεων, τοποθέτησε τις εικόνες στο χάρτη, στις πόλεις που αναφέρονται και σύνθεσε μία σύντομη εικονογραφημένη διήγηση πάνω στο χάρτη για τις συγκρούσεις των βυζαντινών με τους εξωτερικούς τους εχθρούς και την έκβαση των επιχειρήσεων. (χρησιμοποίησε το εργαλείο αντικείμενα)
8. Περίγραψε την κατάσταση της αυτοκρατορίας το 10ο αι. επιλέγοντας εικόνες από το αρχείο εικόνων και συνθέτοντας μια σύντομη εικονογραφημένη αφήγηση με τα σημαντικότερα γεγονότα τοποθετώντας τα στους τόπους όπου διαδραματίζονται. (χρησιμοποίησε το εργαλείο αντικείμενα).

8.5 ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα « Η διαμόρφωση της μεσαιωνικής ελληνικής βυζαντινής αυτοκρατορίας»

Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσει ο μαθητής την αναγκαιότητα της δημιουργίας των θεμάτων σε συνάρτηση με τους επιθέσεις που δέχεται το βυζαντινό κράτος τον 8ο, 9ο και 10ο αι., να παρατηρήσει την εξέλιξη του θεσμού, να γνωρίσει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του καθώς και τη σημασία τους για την επιβίωση του Βυζαντίου και την επίδραση που άσκησαν στην πολιτική του ζωή.

Οι δραστηριότητες 1-3 μπορούν να εκτελεστούν κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας χωρίζοντας τους μαθητές σε ομάδες που θ' αντιστοιχούν σε διαφορετικά θέματα, ενώ οι εργασίες 4-5 μπορούν να επακολουθήσουν ως εργασία στο σπίτι.

1. Παρατήρησε τα θέματα που δημιουργούνται στο εσωτερικό και στα σύνορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Στη συνέχεια διάβασε τα κεφάλαια ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ, ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΛΑΒΟΥΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ. Ποιους εχθρούς έχει να αντιμετωπίσει το κάθε θέμα . Δημιούργησε «αντικείμενα» στα θέματα που επέλεξες, όπου να αναφέρονται οι συγκρούσεις με τους εχθρούς που απειλούν περιοχές της αυτοκρατορίας.
2. Διάλεξε πόλεις των θεμάτων τις οποίες θα χρησιμοποιήσεις ως λέξεις κλειδιά και με αυτές αναζήτησε στο διαδίκτυο βυζαντινά μνημεία (κάστρα, οχυρώσεις, εκκλησίες) του 8ου, 9ου και 10ου αι. και τοποθέτησέ τα ως αντικείμενα στις πόλεις.
3. Παρατήρησε τα θέματα της Ανατολής και Δύσης και σύγκρινέ τα. Στη συνέχεια σύγκρινε τα θέματα του 7ου αι με εκείνα του 10ου αι ; Τι παρατηρείς ως προς τον αριθμό;
4. Διάβασε στην ενότητα βυζαντινοί αυτοκράτορες από πού κατάγονται οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου από τον 7ο ως 11ο αι. Τι παρατηρείς;
5. Γράψε ένα κείμενο στο οποίο να περιγράφεται ο θεσμός των θεμάτων: πότε δημιουργήθηκε, με ποιους στόχους, πώς εξελίχτηκε, ποια θέματα δημιουργήθηκαν, ποιες κοινωνικές τάξεις διαμορφώθηκαν;

8.6 ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στις ενότητες « Η διάδοση του χριστιανισμού στους Μοραβούς και τους Βουλγάρους» και « η ίδρυση, η εξέλιξη και ο εκχριστιανισμός του ρωσικού κράτους».

Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσει ο μαθητής την εξάπλωση της ιεραποστολικής δράσης του Βυζαντίου και τις συνέπειές της, να τη συγκρίνει με την εξάπλωση της δυτικής εκκλησίας αλλά και των άλλων θρησκειών που αναπτύχθηκαν στο μεσογειακό χώρο και να παρατηρήσει την εξάπλωση της χριστιανικής θρησκείας και της ανατολικής εκκλησίας στο χρόνο και στο χώρο.

Οι δραστηριότητες προτείνεται να εκτελεστούν μετά τη διδασκαλία των ενοτήτων κατά ομάδες. Εκτιμάται ότι απαιτείται μια διδακτική ώρα.

1. Σημείωσε στο χάρτη τις περιοχές όπου εκτείνεται η ιεραποστολική δράση του Βυζαντίου, έχοντας ως σημείο εκκίνησης το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης
2. Αφού διαβάσεις το μάθημα σημείωσε με πλαίσιο τις περιοχές επιρροής του πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης και του πατριαρχείου της Ρώμης.
3. Σημείωσε στο χάρτη με διαφορετικά χρώματα τις περιοχές εξάπλωσης του χριστιανισμού, του ιουδαϊσμού και του ισλαμισμού και σύγκρινε τις περιοχές μεταξύ τους. Τι παρατηρείς; Ποιες θρησκείες εξαπλώθηκαν περισσότερο από τον 4ο αι-9ο αι. Χρησιμοποίησε τις ιστορικές σου γνώσεις και τις παρατηρήσεις σου στο χάρτη και γράψε ένα κείμενο με θέμα την «εξάπλωση των θρησκειών από τον 4ο -9ο αι» , στο οποίο να αναφέρεται η έκταση κάθε θρησκείας, οι λόγοι που ευνόησαν την εξάπλωσή της και οι λαοί που ακολούθησαν κάθε θρησκεία ή και δόγμα της.
4. Σημείωσε στο χάρτη τις περιοχές όπου χρησιμοποιούνται στη λειτουργία ελληνικά, λατινικά και σλαβικά.
5. Σημείωσε τις νέες επισκοπές, μητροπόλεις που ιδρύονται και οι οποίες εξαρτώνται από το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

9 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)

Στη θεματική ενότητα εξετάζονται το σχίσμα των εκκλησιών, οι σταυροφορίες και οι συνέπειές τους και η άλωση της Κωνσταντινούπολης. Έμφαση δίνεται στην παρουσίαση των αλλαγών που συντελέστηκαν στη βυζαντινή αυτοκρατορία μετά την άλωση τους από τους σταυροφόρους και στον εντοπισμό των αλλαγών αυτών στο χάρτη. Όσον αφορά στην ενότητα της άλωσης της Κωνσταντινούπολης το ενδιαφέρον εστιάζεται στην πολιορκία της και στην στρατιωτική προετοιμασία των δύο πλευρών.

9.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι θεματικές ενότητες του μαθήματος προσεγγίζονται μέσα από τους άξονες του χρόνου, του τόπου και των γεγονότων, άξονες οι οποίοι αλληλοσυνδέονται. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στο μάθημα με χρονολογική σειρά και συνδέονται με τα ιστορικά πρόσωπα και τον τόπο όπου διαδραματίζονται, ενώ παράλληλα καταγράφονται στο χρονολόγιο, απ' όπου μπορούν και να αναζητηθούν. Η γεωγεωγραφική αυτή καταγραφή σκοπό έχει να παράσχει στο μαθητή ένα εύκολα προσπελάσιμο πληροφοριακό υλικό, το οποίο θα χρησιμοποιήσει για να υλοποιήσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Πεδίο εργασίας του μαθητή είναι ένας γεωφυσικός χάρτης, ο οποίος μετατρέπεται και σε ιστορικό σύμφωνα με την εξεταζόμενη περίοδο. Ο μαθητής μπορεί να παρατηρήσει τη διαμόρφωση του εδάφους, να αναζητήσει πόλεις που ανήκουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, να χαράξει πορείες, να μετρήσει αποστάσεις, να προσθέσει πληροφορίες σε σημεία ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να δημιουργήσει ένα νέο ιστορικό χάρτη με κριτήρια που ο ίδιος θα θέσει. Η εργασία του ενισχύεται από το χρονολόγιο, το αρχείο εικόνων και τις δραστηριότητες που τον βοηθούν να κατανοήσει τα εξεταζόμενα θέματα μέσω της οπτικοποίησης της πληροφορίας.

9.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν οι μαθητές το γεωγραφικό και ιστορικό χώρο, όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα, δρουν και αναπτύσσονται οι λαοί, να συνθέσουν πληροφορίες, έτσι ώστε να αντιληφθούν τις έννοιες της εξέλιξης, της συνέχειας και της αλλαγής, να αναζητήσουν πληροφορίες για να εμπλουτίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις, να οικοδομήσουν τη γνώση μέσα από τη σύνθεση και την οργάνωση των πληροφοριών και τέλος να παραγάγουν ιστοριογραφικά κείμενα.

Οι δραστηριότητες ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- εντοπισμός τοποθεσιών στο χάρτη
- μέτρηση αποστάσεων μεταξύ προκαθορισμένων σημείων
- χάραξη πορειών, συνόρων, επικρατειών, τόπων εγκατάστασης λαών κλπ
- δημιουργία συλλογών, στις οποίες ομαδοποιούνται πληροφορίες με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης)
- σύγκριση διαφορετικών ιστορικών περιόδων με άξονα διαφορετικά κριτήρια (π.χ. κατακτητικοί πόλεμοι, οικοδόμηση ναών κλπ)
- προσθήκη πληροφοριών στο χάρτη με τη δημιουργία αντικειμένων
- καθοδηγούμενη έρευνα στο διαδίκτυο ή σε άλλες πηγές που υποδεικνύουν οι δραστηριότητες με σκοπό τον εμπλουτισμό των γνώσεων, την καλλιέργεια προβληματισμού και την επαλήθευση υποθέσεων.

Ως προς την κατανομή του διδακτικού χρόνου η εφαρμογή των δραστηριοτήτων ποικίλλει και αυτό γιατί οι δραστηριότητες διακρίνονται σε εκείνες που συνδέονται άμεσα με μια θεματική ενότητα και σε εκείνες που προσφέρονται για συνθετικές και διαθεματικές εργασίες. Στην πρώτη περίπτωση, μπορούν να εφαρμοστούν σε μια διδακτική ώρα, στη δεύτερη, απαιτείται περισσότερος χρόνος που

μπορεί και να εκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Επίσης, μπορεί να γίνει επιλογή των δραστηριοτήτων κατά την κρίση του διδάσκοντος.

Η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων δεν έγκειται τόσο στη σωστή απάντηση, - η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι ούτε μοναδική ούτε αδιαμφισβήτητη- αλλά στην ικανότητα του μαθητή να επεξεργάζεται τις πληροφορίες του μαθήματος και να τις ανασυνθέτει δημιουργικά. Επίσης, προτείνεται η εργασία σε ομάδες, έτσι ώστε να δημιουργείται ένα κλίμα διαλόγου που να καλλιεργεί τον προβληματισμό. Ο ρόλος του δασκάλου είναι επικουρικός και καθοδηγητικός καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης των δραστηριοτήτων.

9.3 ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Η δραστηριότητα εντάσσεται στην ενότητα « η ενετική οικονομική διείσδυση και το σχίσμα των εκκλησιών». Στόχος της δραστηριότητας είναι να εντάξει το γεγονός του σχίσματος στις συνθήκες που επικρατούν στο Βυζάντιο τον 10ο αι, συνδέοντας το με προηγούμενα γεγονότα που περιγράφονται στο μάθημα. Η εργασία μπορεί να πραγματοποιηθεί σε δύο στάδια, πρώτον, να εντάξει τα γεγονότα στο χάρτη δημιουργώντας αντικείμενα, και δεύτερον, να ανατρέξει και στις προηγούμενες ενότητες για να συντάξει το τελικό κείμενο που ζητά η δραστηριότητα.

1. Σημείωσε στο χάρτη τα γεγονότα που αναφέρονται στην εισαγωγή της ενότητας και στη συνέχεια γράψε ένα κείμενο στο οποίο να περιγράφεται η κατάσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας τον 10ο αι.

9.4 ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ (1096-1261)

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στις ενότητες «οι σταυροφορίες και η πρώτη άλωση της Πόλης» και « Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη». Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές τις πορείες των σταυροφοριών σχεδιάζοντας στο χάρτη και να τις συγκρίνουν μεταξύ τους και με τους εμπορικούς δρόμους της εποχής, να κατανοήσουν τις εδαφικές αλλαγές που προκλήθηκαν, τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν και τις συνέπειες που υπέστη το Βυζάντιο.

Οι δύο πρώτες δραστηριότητες κάθε σταυροφορίας μπορούν να εφαρμοστούν κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας παράλληλα με την παρουσίαση των σταυροφοριών από το διδάσκοντα, ενώ οι υπόλοιπες απαιτούν σύγκριση, αναδρομή σε προηγούμενα γεγονότα και σύνθεση αφήγησης με την προσθήκη εικόνας από το αρχείο εικόνων, γι' αυτό και προτείνονται μετά την ολοκλήρωση της ενότητας.

9.5 ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1096-1099

1. Σημείωσε την πορεία των σταυροφόρων της Α Σταυροφορίας στο χάρτη από τις χώρες που ξεκίνησαν μέχρι την Κωνσταντινούπολη.
2. Σημείωσε την πορεία των σταυροφόρων της Α Σταυροφορίας στη Μ. Ασία στο χάρτη. Χρωμάτισε τις πόλεις που κατέλαβαν
3. Σημείωσε στο χάρτη τις εδαφικές μεταβολές που προέκυψαν μετά την Α' Σταυροφορία. Σε ποιες επικρατούν οι Βυζαντινοί, σε ποιες οι Τούρκοι και σε ποιες οι Λατίνοι. Ποιος από αυτούς θεωρείς ότι ευνοήθηκε περισσότερο από την Α' Σταυροφορία;
4. Διάβασε το κείμενο «εμπορικοί δρόμοι» από την ενότητα ΟΙ ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ και σημείωσε στο χάρτη τους εμπορικούς δρόμους και τους λαούς που από τον 4ο έως 11ο αι διακινούν το εμπόριο στις περιοχές αυτές.

9.6 Η Β' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1145-1148

1. Σημείωσε την πορεία των σταυροφόρων στο χάρτη. Μέτρησε τις αποστάσεις που διένυσαν στην ξηρά και σύγκρινέ με την πορεία και τις αποστάσεις της Α Σταυροφορίας. Ποιοι πιστεύεις ότι έφτασαν συντομότερα στους Αγίους Τόπους. Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου, αφού λάβεις υπόψη τις αποστάσεις και τα γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της πορείας τους.

2. Σημείωσε το χάρτη εδαφικές αλλαγές που σημειώθηκαν σε εδάφη του Βυζαντίου, των λατινικών κρατιδίων κατά τη διάρκεια της Β Σταυροφορίας
3. Σημείωσε την έκταση της Β' Σταυροφορίας λαμβάνοντας υπόψη τους τόπους των εκθροπραξιών. Τι παρατηρείς σε σχέση με την πρώτη Σταυροφορία;
4. Ποιες ήταν οι απώλειες και ποια τα κέρδη για το Βυζάντιο από τη Β' Σταυροφορία. Να λάβεις υπόψη σου τη δραστηριότητα 3.

9.7 Η Γ' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ 1189-1192

1. Σημείωσε στο χάρτη τις διαδρομές των σταυροφόρων της Γ' Σταυροφορίας.
2. Σημείωσε το χάρτη εδαφικές αλλαγές που σημειώθηκαν σε εδάφη του Βυζαντίου, των λατινικών κρατιδίων κατά τη διάρκεια της Γ' Σταυροφορίας.
3. Ποιες ήταν οι απώλειες και ποια τα κέρδη για το Βυζάντιο από τη Γ' Σταυροφορία;

9.8 Η Δ' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. Ν' αφηγηθείς την ιστορία των Σταυροφοριών με εικόνες που θα διαλέξεις από το αρχείο εικόνων και θα τις τοποθετήσεις στους τόπους όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα.

9.9 ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

1. Σημείωσε στο χάρτη τις συμμαχίες που σχηματίζονται μεταξύ των κρατών το 13ο στο Βαλκανικό χώρο, ενώνοντας με μια γραμμή της χώρες.
2. Σημείωσε την πορεία επέκτασης της αυτοκρατορίας της Νίκαιας υπό την ηγεσία του Βατάτζη.
3. Σημείωσε στο χάρτη τη χρονολογία διάλυσης των ελληνικών και λατινικών κρατιδίων στις περιοχές όπου έλαβαν χώρα οι σπουδαιότερες μάχες.
4. Αφού ολοκληρώσεις τη δραστηριότητα 3 προσπάθησε να διαγράψεις τις προοπτικές της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μετά την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από το Μιχαήλ Παλαιολόγο, λαμβάνοντας υπόψη την εδαφική έκταση, τις σχέσεις με τους γειτονικούς λαούς και τις οικονομικές δυνατότητες του κράτους του.

9.10 ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΟ 13^ο ΑΙΩΝΑ

1. Σημείωσε με τόξο στο χάρτη τους λαούς που επιτίθενται στην Κωνσταντινούπολη τον 13ο αι
2. Σημείωσε πάνω στο χάρτη τις πόλεις που καταλαμβάνονται από εχθρούς της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, τη χρονολογία και το λαό που τις καταλαμβάνει. Φτιάξε μια συλλογή στην οποία να φαίνονται με χρονολογική σειρά οι πόλεις που αποσπώνται από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία.
3. Μετά την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων 1 και 2 ποιοι λαοί παρατηρείς ότι καταλαμβάνουν τις περισσότερες περιοχές των Βαλκανίων, ποιοι λαοί έχουν εμπορική δύναμη και σε ποιες περιοχές συγκεντρώνεται, ποιοι λαοί περιορίζονται εδαφικά;

9.11 Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Οι δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα «Η άλωση της Πόλης». Σκοπός της δραστηριότητας είναι να κατανοήσει ο μαθητής πώς οργανώθηκαν η πολιορκία και η άμυνα της Πόλης παρατηρώντας την τοπογραφία της και τοποθετώντας στο χάρτη της τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, περιγραφές της πολιορκίας και εικόνες από το αρχείο εικόνων. Τέλος, ο μαθητής καλείται να εκτιμήσει τα στοιχεία που τοποθέτησε στο χάρτη για να διατυπώσει την άποψη του σχετικά με την έκβαση της πολιορκίας. Για την εκτέλεση των δραστηριοτήτων απαιτείται μία διδακτική ώρα παράλληλα με την διδασκαλία της υποενότητας «Πολιορκία και άλωση της Πόλης».

1. Χρησιμοποίησε εικόνες από το αρχείο εικόνων και φράσεις από το μάθημα και τοποθέτησε τα πάνω στο χάρτη «αναπαράσταση της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης»
2. Ποια φάση της πολιορκίας θεωρείς καθοριστική για την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Να στηριχτείς στις παρατηρήσεις από την δραστηριότητα 1.

10 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821-1831

Στην ενότητα καταγράφονται τα πολεμικά και πολιτικά γεγονότα της ελληνικής επανάστασης και παράλληλα περιγράφονται αρκετά από αυτά, τα οποία υποστηρίζονται και από εικονογραφικό υλικό, χάρτες και χρονολόγιο. Ακολουθεί η περιγραφή των δραστηριοτήτων κατά ενότητα.

Σκοπός των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσει ο μαθητής το χώρο όπου αναπτύχθηκε και εδραιώθηκε η ελληνική επανάσταση, να εντοπίσει τους τόπους των σημαντικότερων στρατιωτικών και πολιτικών γεγονότων και την έκταση των επιχειρήσεων, να κατανοήσει το ρόλο που έπαιξε η διαμόρφωση του εδάφους στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων, να γνωρίσει τα ιστορικά πρόσωπα και να τα συνδέσει με τα γεγονότα και τέλος να προβληματιστεί για το ρόλο που έπαιξε η ελληνική επανάσταση στην ελληνική συλλογική μνήμη και στις διακρατικές σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας. Οι δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν παράλληλα με τη διδασκαλία της αντίστοιχης διδακτικής ενότητας ή κατόπιν αυτής κατά την κρίση του διδάσκοντα.

1. Να σημειώσεις στο χάρτη με αντικείμενα τα πολεμικά γεγονότα του πρώτου χρόνου του πολέμου. Τα αντικείμενα να περιλαμβάνουν τη χρονολογία, του σημαντικότερους αγωνιστές που συμμετείχαν σε κάθε μάχη και τη σημασία της μάχης για τον αγώνα. Μπορείς να αναζητήσεις και εικόνες που εικονογραφούν τη μάχη στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις που σου δίνονται.
2. Να χαράξεις την πορεία των τουρκικών εκστρατειών των δύο πρώτων χρόνων της επανάστασης και να σημειώσεις τα σημεία όπου οι ελληνικές δυνάμεις προέβαλαν αντίσταση.
3. Να χαράξεις την πορεία του Ιμπραήμ και να σημειώσεις τα σημεία όπου οι ελληνικές δυνάμεις προέβαλαν αντίσταση.
4. Σημείωσε στο χάρτη τα σπουδαιότερα ναυτικά γεγονότα του αγώνα και φτιάξε μια συλλογή.
5. Η πολεμική τακτική των Ελλήνων κατά τα δύο πρώτα χρόνια του πολέμου βασίστηκε στον κλεφτοπόλεμο και στον αιφνιδιασμό. Παρατήρησε τη διαμόρφωση του εδάφους στα σημεία όπου διεξήχθησαν οι νικηφόρες για τους Έλληνες μάχες των δύο πρώτων ετών του πολέμου και προσπάθησε να εξηγήσεις πώς οι εδαφικές συνθήκες ευνόησαν την εφαρμογή αυτής της τακτικής.
6. Διάβασε τα πολεμικά γεγονότα της επανάστασης και δημιούργησε συλλογές με τις σημαντικότερες κατά τη γνώμη σου μάχες κάθε έτους της επανάστασης. Δικαιολόγησε την άποψη σου. Να χρησιμοποιήσεις τις παρατηρήσεις σου από το φύλλο εργασίας 1, 2 και 4.
7. Διάβασε τα πολιτικά γεγονότα του Αγώνα και σημείωσε του τόπους όπου πραγματοποιούνται οι Εθνικές Συνελεύσεις. Συσχέτισε τους τόπους αυτούς με σημαντικά πολεμικά γεγονότα των πρώτων ετών της ελληνικής επανάστασης. Τι παρατηρείς;
8. Τοποθέτησε τις σημαίες στους τόπους όπου ανήκουν και παρατήρησε ομοιότητες και διαφορές στα σύμβολα που χρησιμοποιούν. Επίσης να διακρίνεις τις ιδέες που αποτυπώνονται στα σύμβολα που εικονίζονται.
<http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Epikaira/1821/photos/simaies/index.html>
9. Από την πινακοθήκη των ηρώων διάλεξε ιστορικά πρόσωπα και τοποθέτησέ τα στους τόπους όπου έδρασαν. Αφού συμβουλευτείς και το σχολικό σου βιβλίο, να τα συνδέσεις με ιστορικά γεγονότα, πολεμικά ή στρατιωτικά του αγώνα και να αναφέρεις τη συμβολή τους σε αυτά. Μπορείς να προσθέσεις τις πληροφορίες στα σημεία στο χάρτη που σημείωσες στα φύλλα εργασίας 1, 2, και 4.
<http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Epikaira/1821/photos/prosopa/index.html>
10. Αναζήτησε στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις που δίνονται φωτογραφικό υλικό και εικονογράφησε τα σημαντικότερα γεγονότα του αγώνα Τοποθέτησε τα ως αντικείμενα στον τόπου όπου διαδραματίστηκαν.
  - <http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Epikaira/1821/photos/grammatosima/index.html>
  - http://www.nationalgallery.gr/html/gr/syloges/19os/19os_a.htm

11 Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η σειρά δραστηριοτήτων που ακολουθεί επιδιώκει να εξοικειώσει τους μαθητές με τα κυριότερα γεγονότα που σημάδεψαν τις απαρχές της συγκρότησης του νεοελληνικού κράτους και να τους επιτρέψει, μέσω των δυνατοτήτων του ηλεκτρονικού χάρτη, να συνδυάσουν κάποια από αυτά με τον ιστορικό χώρο στον οποίο διαδραματίστηκαν. Σκοπός είναι να αποκομίσουν οι μαθητές μια κατά το δυνατόν συγκροτημένη και χωροχρονικά συνδυασμένη εικόνα των γεγονότων αυτών μέσα από τις βασικές δραστηριότητες που ακολουθούν. Στη συνέχεια θα προχωρήσουν και σε κάποιες από τις δραστηριότητες επέκτασης, διά των οποίων θα έχουν την ευκαιρία να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους πάνω σε κάποια επί μέρους ζητήματα και να οξύνουν την κρίση τους, τόσο με την αναζήτηση στο Διαδίκτυο για περαιτέρω πληροφορίες, όσο και με και τη σύνθεση κειμένων πάνω σε ποικίλα ιστορικά ερωτήματα που αναφύονται. Επιπλέον, ορισμένες από τις δραστηριότητες επέκτασης είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησης σε άλλο χρόνο από όσους μαθητές εκδηλώσουν ενδιαφέρον.

11.1 Προαπαιτούμενες γνώσεις

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες που περιγράφονται, πραγματοποιούνται στον διαδραστικό χάρτη, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό. Προϋποθέτουν γνώση προσανατολισμού και αναγνώριση υπομνήματος του χάρτη, όπως και εξοικείωση με το εργαλείο μέτρησης αποστάσεων και γραφής στο word. Επίσης επιθυμητή είναι η δυνατότητα εκ μέρους των μαθητών για αναζήτηση στο Διαδίκτυο μέσω των μηχανών αναζήτησης, καθώς και η ικανότητα να οργανώνουν και να ταξινομούν το υλικό που έχουν συγκεντρώσει.

11.2 Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι

Οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται με τη σειρά και με την καθοδήγηση και παρότρυνση του καθηγητή. Επιδιώκεται οι μαθητές:

- να προσανατολιστούν στον γεωγραφικό χώρο του διαδραστικού χάρτη
- να συσχετίσουν ιστορικές πληροφορίες και γεωγραφικά σημεία
- να αντιληφθούν την έκταση και τα σύνορα του νεαρού ελληνικού κράτους
- να διατυπώσουν σκέψεις και θέσεις σχετικά με διάφορα ιστορικά ερωτήματα στρατιωτικού, διπλωματικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία σχετίζονται με τα γεγονότα που οδήγησαν στη δημιουργία και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του νέου ελληνικού κράτους.

11.3 Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις

Υπό την καθοδήγηση του καθηγητή οι μαθητές καλούνται:

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΟΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΑΝ ΤΟ 1830.

Παρατήρηση: Να χρησιμοποιηθεί διαφορετικό χρώμα για κάθε γραμμή, ώστε να είναι διακριτή η διαφορά των συνόρων σε κάθε περίπτωση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΑΡΤΗΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟ 1864. ΑΠΟ ΠΟΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΠΑΡΑΧΩΡΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΥΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

Παρατήρηση: Τα Επτάνησα, η Ιόνιος Πολιτεία, αφού παραχωρήθηκαν ως χειρονομία καλής θέλησης από τους Άγγλους στη χώρα μας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΠ'ΟΠΟΥ ΞΕΣΠΑΣΕ Η ΝΕΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΤΟ 1870.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ, ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΞΕΣΠΑΣΑΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1870 ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ (1878).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ (1881).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΑΡΤΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1881.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΠΕΣΠΑΞΕ Η ΕΛΛΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1864-1881;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΙΑΔΟΧΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟ 1830 ΕΩΣ ΤΟ 1881.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΟΡΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΙΣ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1897 ΚΑΙ ΣΤΙΣ 8 ΜΑΪΟΥ 1897.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΣΤΙΣ 8 ΜΑΪΟΥ 1897.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΘΟΥΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΤΡΙΕΤΙΑΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΟ ΠΙΝΑΚΑ:

ΤΟΜΕΑΣ	ΕΡΓΟ
Εξωτερική πολιτική	1. .... 2.... 3....
Παιδεία	1. .... 2.... 3....
Δικαιοσύνη	1. .... 2.... 3....
Οργάνωση στρατού	1. .... 2.... 3....
Κοινωνική μέριμνα	1. .... 2.... 3....
Διοίκηση	1. .... 2.... 3....

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΘΟΥΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΌΘΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΟ ΠΙΝΑΚΑ:

ΤΟΜΕΑΣ	ΕΡΓΟ
Εξωτερική πολιτική	1. .... 2.... 3....
Παιδεία	1. .... 2.... 3....
Δικαιοσύνη	1. .... 2.... 3....
Οργάνωση στρατού	1. .... 2.... 3....
Κοινωνική μέριμνα	1. .... 2.... 3....
Διοίκηση	1. .... 2.... 3....

12 Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν επιδιώκουν να εξοικειώσουν τους μαθητές με κάποιες βασικές γεωγραφικές και ιστορικές πληροφορίες που σχετίζονται με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' και Β' Βαλκανικό Πόλεμο.

Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν στο χάρτη θέσεις μαχών, πορείες στρατευμάτων και άλλα γεγονότα, ώστε να αποκτήσουν μια ενιαία χωροχρονική αντίληψη του «ποιος», «πού»-«πότε», «τι» και «γιατί» συνέβη κατά την εν λόγω ιστορική περίοδο. Στη συνέχεια προτείνονται κάποιες δραστηριότητες επέκτασης, που φιλοδοξούν να συμβάλουν στην εμπέδωση κάποιων σημαντικών πληροφοριών, στην απόκτηση ειδικότερων γνώσεων, όπως και στην ανάπτυξη προβληματισμού σε επιμέρους ερωτήματα που προκύπτουν. Οι επιλεγείσες δραστηριότητες επέκτασης μπορούν να πραγματοποιηθούν εντός του προβλεπόμενου χρόνου κάποιες όμως είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησης σε άλλο χρόνο από μαθητές που εκδηλώνουν ενδιαφέρον. Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές τις περιοχές στις οποίες έδρασε ο Ελληνικός Στρατός κατά την περίοδο 1912-1913, τις ποικίλες συνέπειες που επέφερε η αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού από τα Βαλκάνια, ο διπλασιασμός σχεδόν του ελληνικού κράτους και πληθυσμιακά και εδαφικά, σχεδιάζοντας στο χάρτη την πορεία των γεγονότων, συγκρίνοντάς τα μεταξύ τους, ώστε να κατανοήσουν τις εδαφικές αλλαγές που προκλήθηκαν, τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν και τις συνέπειες που υπέστη η χώρα σε πολιτειακό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο.

12.1 Προσπαιτούμενες γνώσεις

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται, πραγματοποιούνται στον δισδιάστατο και τρισδιάστατο γεωφυσικό χάρτη, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό. Προϋποθέτουν γνώση προσανατολισμού και αναγνώριση υπομνήματος του χάρτη και εξοικείωση με το εργαλείο μέτρησης αποστάσεων και γραφής στο word. Επίσης επιθυμητή είναι η δυνατότητα εκ μέρους των μαθητών για αναζήτηση στο Διαδίκτυο μέσω των μηχανών αναζήτησης, καθώς και η ικανότητα να οργανώνουν και να ταξινομούν το υλικό που έχουν εντοπίσει και συγκεντρώσει.

12.2 Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν εκτελούνται διαδοχικά με την καθοδήγηση και παρότρυνση του διδάσκοντος. Επιδιώκεται να προσπαθήσουν όλοι οι μαθητές:

- να προσανατολιστούν στον γεωγραφικό χώρο του ηλεκτρονικού χάρτη
- να συσχετίσουν ιστορικές πληροφορίες και γεωγραφικά σημεία
- να διατυπώσουν προβληματισμούς και συμπεράσματα σχετικά με διάφορα ιστορικά ερωτήματα στρατιωτικού και πολιτικού χαρακτήρα, τα οποία προκύπτουν από τη μελέτη της περιόδου γενικότερα αλλά και από τις ίδιες τις δραστηριότητες ειδικότερα.

12.3 Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ, ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΑΠΟΔΩΣΟΥΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ:

α) της «Τριπλής Συμμαχίας» β) της «Τριπλής Συνεννόησης» καθώς και γ) τις αλλαγές των συνόρων κατά την περίοδο 1908-1912.

Παρατηρήσεις: Μας ενδιαφέρει να κατανοήσει ο μαθητής πως η έκρηξη των δύο Βαλκανικών πολέμων αποτέλεσε την κύρια αιτία για τον μετέπειτα Α' Π.Π. ενώ κατά το ίδιο διάστημα διαμορφώνονταν στην Ευρώπη οι δύο αντίπαλοι συνασπισμοί, λαμβάνει χώρα ο ιταλο-τουρκικός πόλεμος στη Λιβύη και τα Δωδεκάνησα και προσαρτά η Αυστρία τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη στη Βαλκανική χερσόνησο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1912.

α) Ελλάδα, β) Σερβίας, γ) Μαυροβουνίου, δ) Βουλγαρίας και της ε) Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

Παρατηρήσεις: Όλες οι βαλκανικές χώρες ανεξαρτήτως θρησκείας συνασπισμένες απέναντι στους Τούρκους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΗΡΥΞΕΩΣ ΤΟΥ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ (30 ΜΑΪΟΥ 1913).

Παρατηρήσεις: Ο μαθητής χρησιμοποιώντας την κριτική σκέψη διαπιστώνει την αδυναμία της Τουρκίας να παραμείνει στα Βαλκάνια λόγω της ήττας της στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο αλλά και την παράλληλη αδυναμία των νικητών να συνεννοηθούν και να ορίσουν σύνορα, κατάσταση που οδήγησε στην έκρηξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ «ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ» (30 ΜΑΪΟΥ 1913) ΚΑΙ ΣΤΗ «ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ» (28 ΙΟΥΛΙΟΥ 1913). ΣΕ ΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑΛΗΓΕΤΕ;

Παρατηρήσεις: Οι δύο μήνες που μεσολάβησαν ανάμεσα στις δύο Συνθήκες ωρίμασαν άμεσα τις καταστάσεις και επώδυνα για τη Βουλγαρία ώστε να τερματιστεί ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος με σαφή χάραξη ορίων μεταξύ των εμπόλεμων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΤΕ ΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ/ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ. (04 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1913). ΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΕ ΟΤΙ ΔΕΝ ΑΠΟΔΟΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΝ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ/ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ:

α) του Ελληνικού Στρατού β) της Σερβίας γ) της Βουλγαρίας δ) της Τουρκίας και ε) της Ρουμανίας κατά το Β΄ Βαλκανικό πόλεμο. Να χρωματίσετε με διαφορετικό χρώμα τις περιοχές που κατείχαν οι παραπάνω χώρες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

Παρατηρήσεις: Το ενδιαφέρον εστιάζεται στην αναγνώριση εκ μέρους των μαθητών ότι το σύνολο των περιοχών της Βορείου Ελλάδας και των νησιών του κεντρικού και ανατολικού Αιγαίου εξηγείται εναντίον των Τούρκων καθώς επίσης και όλες οι χώρες της Βαλκανικής πρωτοστατούν εναντίον του οθωμανικού ζυγού.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.

Παρατηρήσεις: Η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε λίγες ώρες πριν εισβάλλουν Βουλγαρικά τμήματα στην πόλη ενώ η τελική απομάκρυνσή τους επετεύχθη αμέσως μετά τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΕΚΕΙΝΕΣ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΑΝ ΣΗΜΕΙΟ ΤΡΙΒΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ. ΤΙ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΤΩΝ;

Παρατηρήσεις: Η «σύγκρουση» του διαδόχου Κωνσταντίνου με τον πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο σχετικά με τις προτεραιότητες ανάπτυξη των ελληνικών δυνάμεων κατά το 1912, με επίκεντρο την κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΕΙΣ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΚΕΡΔΙΣΑΝ ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ Β΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΕΙΣ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΑΡΤΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΜΕΣΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ Β΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΕΙΣ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΑ ΚΕΡΔΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ.

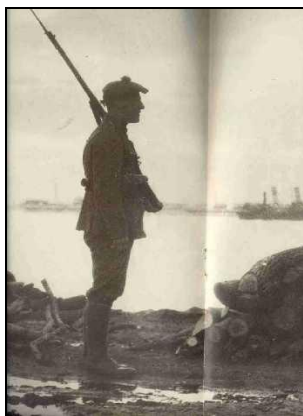
Παρατηρήσεις: Τα μεγαλύτερα οφέλη αποκόμισαν η Ελλάδα και η Σερβία, ενώ τις μεγαλύτερες απώλειες υπέστη η Βουλγαρία. Ακόμη και η Τουρκία που βρισκόταν σε κατάρρευση του μετώπου κατά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο ανέκαμψε και απέκτησε τα εδάφη που με τη Συνθήκη του Λονδίνου είχε απολέσει στην Ανατολική Θράκη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ: ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ "[ΘΩΡΗΚΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ](http://www.bsaverof.com/gr/history.htm)" ([HTTP://WWW.BSAVEROF.COM/GR/HISTORY.HTM](http://www.bsaverof.com/gr/history.htm)) ΚΑΙ [ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ](http://www.parliament.gr/1912/html/mm.html) ([HTTP://WWW.PARLIAMENT.GR/1912/HTML/MM.HTML](http://www.parliament.gr/1912/html/mm.html)) ΚΑΙ ΑΦΟΥ ΑΣΧΟΛΗΘΕΙΤΕ ΜΕ «ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΛΕΙΔΙΑ» ΚΑΙ ΤΗ «ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΈΛΛΗΣ» ΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΑΠΟΔΩΣΕΤΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ: ΝΑ ΜΕΛΕΤΗΣΕΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ: [ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ: ΟΙ ΔΥΟ ΕΚΔΟΧΕΣ](http://www.ime.gr/chronos/13/gr/domestic_policy/sources/04.html) ([HTTP://WWW.IME.GR/CHRONOS/13/GR/DOMESTIC_POLICY/SOURCES/04.HTML](http://www.ime.gr/chronos/13/gr/domestic_policy/sources/04.html)) ΚΑΙ ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΤΕ ΣΕ ΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΟ 150-200 ΛΕΞΕΩΝ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΦΕΡΕ ΣΤΗ ΧΩΡΑ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΝΑ ΕΞΑΓΟΥΝ ΚΡΙΣΕΙΣ ΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΓΚΡΙΝΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΥΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑΝ ΚΑΤΑ Η ΛΗΨΗ ΤΟΥΣ;

Παρατηρήσεις: Η φωτογραφία με το σκωτσέζο φρουρό είναι ενδεικτική της περιόδου όπου το λιμάνι και η πόλη της Θεσσαλονίκης είχε καταληφθεί από τις δυνάμεις της Αντάντ ενώ η δεύτερη φωτογραφία με την επισκευή γερμανικού πολεμικού πλοίου στο ίδιο λιμάνι είναι σαφέστατα προγενέστερη.

Σκωτσέζος φρουρός στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης

Επισκευή γερμανικού πολεμικού πλοίου στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης

13 ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1919-1922

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν επιδιώκουν να εξοικειώσουν τους μαθητές με κάποιες βασικές γεωγραφικές και ιστορικές πληροφορίες που σχετίζονται με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την επακόλουθη Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή. Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν στο χάρτη θέσεις μαχών, πορείες στρατευμάτων και άλλα γεγονότα, ώστε να αποκτήσουν μια ενιαία χωροχρονική αντίληψη του «ποιος», «που»-«πότε», «τι» και «γιατί» κατά την εν λόγω ιστορική περίοδο. Στη συνέχεια προτείνονται κάποιες δραστηριότητες επέκτασης, που φιλοδοξούν να συμβάλουν στην εμπέδωση κάποιων σημαντικών πληροφοριών, στην απόκτηση ειδικότερων γνώσεων, όπως και στην ανάπτυξη προβληματισμού σε επιμέρους ερωτήματα που προκύπτουν. Οι επιλεγείσες δραστηριότητες επέκτασης μπορούν να πραγματοποιηθούν εντός του προβλεπόμενου χρόνου κάποιες όμως είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησης σε άλλο χρόνο από μαθητές που εκδηλώνουν ενδιαφέρον. Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές τις περιοχές στις οποίες έδρασε ο Ελληνικός Στρατός «Στρατιά Μικράς Ασίας» κατά την περίοδο 1919-1922, τις ποικίλες συνέπειες που επέφερε η αποβίβαση και προώθηση των ελληνικών δυνάμεων στη Μ. Ασία, ο απόηχος και οι αντιδράσεις των Τούρκων και των «Συμμάχων», τα αντανakλαστικά της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στην τριετή εκστρατεία, σχεδιάζοντας στο χάρτη την πορεία των γεγονότων, συγκρίνοντάς τα μεταξύ τους, ώστε να κατανοήσουν τις εδαφικές αλλαγές που προκλήθηκαν, τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν και τις συνέπειες που υπέστη η χώρα σε πολιτειακό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο.

13.1 Προαπαιτούμενες γνώσεις

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται, πραγματοποιούνται στον δισδιάστατο και τρισδιάστατο γεωφυσικό χάρτη, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό. Προϋποθέτουν γνώση προσανατολισμού και αναγνώριση υπομνήματος του χάρτη και εξοικείωση με το εργαλείο μέτρησης αποστάσεων και γραφής στο word. Επίσης επιθυμητή είναι η δυνατότητα εκ μέρους των μαθητών για αναζήτηση στο Διαδίκτυο μέσω των μηχανών αναζήτησης, καθώς και η ικανότητα να οργανώνουν και να ταξινομούν το υλικό που έχουν εντοπίσει και συγκεντρώσει.

13.2 Γενικές παρατηρήσεις - στόχοι

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν εκτελούνται διαδοχικά με την καθοδήγηση και παρότρυνση του διδάσκοντος. Επιδιώκεται να προσπαθήσουν όλοι οι μαθητές:

- να προσανατολιστούν στον γεωγραφικό χώρο του ηλεκτρονικού χάρτη
- να συσχετίσουν ιστορικές πληροφορίες και γεωγραφικά σημεία
- να διατυπώσουν προβληματισμούς και συμπεράσματα σχετικά με διάφορα ιστορικά ερωτήματα στρατιωτικού και πολιτικού χαρακτήρα, τα οποία προκύπτουν από τη μελέτη της περιόδου γενικότερα αλλά και από τις ίδιες τις δραστηριότητες ειδικότερα.

13.3 Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις

Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν στα ακόλουθα ερωτήματα:

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΝΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ:

- ποιες περιοχές παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα, το 1919 και
- σε ποιες περιοχές εκδηλώθηκαν τουρκικές αντιδράσεις.

Παρατηρήσεις: Η ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης για πέντε χρόνια με το δικαίωμα διεξαγωγής δημοψηφίσματος για να αποφασίσουν οι κάτοικοι την προσάρτηση ή μη της περιοχής στην Ελλάδα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΣΕ ΠΟΣΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΕ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ (ΣΤΡΑΤΙΑ Μ. ΑΣΙΑΣ) ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ; ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΑΥΤΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1919-1921.

Παρατηρήσεις: Σε τρεις φάσεις 1919-1920. Άφιξη στην περιοχή της Σμύρνης και δημιουργία ζώνης ελέγχου περιμετρικά της πόλης. 1920-1921. Προέλαση στο εσωτερικό της Ανατολίας προς καταδίωξη των ανταρτών του κεμαλικού στρατού. 1921-1922. Αδράνεια ενός έτους επί του μετώπου με ολέθριες συνέπειες. Τελική επίθεση στο Σαγγάριο. Υποχώρηση. Μικρασιατική καταστροφή.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, ΤΗΣ ΠΡΟΥΣΑΣ, ΤΟΥ ΕΣΚΗ-ΣΕΧΙΡ, ΤΟΥ ΑΦΙΟΝ ΚΑΡΑΧΙΣΑΡ ΚΑΙ ΤΗΣ ΆΓΚΥΡΑΣ.

Παρατηρήσεις: Η Προύσα στα Δαρδανέλλια, κοντά στην Πάνορμο. Εσκή-Σεχίρ, Αφίον Καραχισάρ (χώροι στρατοπέδευσης της Στρατιάς Μ. Ασίας και σπουδαίων μαχών). Άγκυρα, η πρωτεύουσα της Τουρκίας, από το 1923, που ανακηρύχθηκε το κράτος της Τουρκικής Δημοκρατίας ανακηρύχτηκε από τον Μουσταφά Κεμάλ για να αποφύγει το διεφθαρμένο σουλτανικό καθεστώς της Κωνσταντινούπολης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΔΕΙΞΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΔΕΧΘΗΚΑΝ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ.

Παρατηρήσεις: Το σύνολο των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου (Χίος, Λέσβος) και η Δυτική Θράκη με τη Μακεδονία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΥΓΚΡΙΝΕΤΕ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ (1920) ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ (1923). ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΨΕΤΕ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΑΣ

Παρατηρήσεις: Δύο Συνθήκες «Ορόσημο» για την Ελλάδα και τον Ελ Βενιζέλο που τις υπέγραψε. Με την πρώτη η χώρα πραγμάτωνε την «Μεγάλη Ιδέα» ως η «Ελλάδα των Δύο Ηπείρων και των Πέντε Θαλασσών» ενώ με τη δεύτερη όλες οι φιλοδοξίες και οι οραματισμοί καταστράφηκαν και ήταν η ταφόπλακα στη Μικρασιατική Καταστροφή.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΤΕ ΚΑΙ ΝΑ ΜΕΤΡΗΣΕΤΕ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗ Μ. ΑΣΙΑ ΠΟΥ ΕΚΔΗΛΩΘΗΚΕ Η ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ. ΤΙ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΕ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΣΤΡΑΤΩΝ;

Παρατηρήσεις: Συμπαγής πορεία των τουρκικών δυνάμεων, καλά προετοιμασμένη αντεπίθεση, ισχυρό φρόνημα απέναντι σε κάκιστη διοίκηση και επιμελητεία, κουρασμένο ανθρώπινο δυναμικό, αναιμική πολιτική και ένα τεράστιο εκτεταμένο μέτωπο, που αγκάλιαζε σχεδόν όλη την Μ Ασία.

14 Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν επιδιώκουν να εξοικειώσουν τους μαθητές με κάποιες βασικές γεωγραφικές και ιστορικές πληροφορίες που σχετίζονται με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν στο χάρτη θέσεις μαχών, πορείες στρατευμάτων και άλλα γεγονότα, ώστε να αποκτήσουν μια ενιαία χωροχρονική αντίληψη του «ποιος» και «πού» κατά την εν λόγω ιστορική περίοδο. Στη συνέχεια προτείνονται κάποιες δραστηριότητες επέκτασης, που φιλοδοξούν να συμβάλουν στην εμπέδωση κάποιων σημαντικών πληροφοριών, στην απόκτηση ειδικότερων γνώσεων, όπως και στην ανάπτυξη προβληματισμού σε επιμέρους ερωτήματα που προκύπτουν. Οι επιλεγείσες δραστηριότητες επέκτασης μπορούν να πραγματοποιηθούν εντός του προβλεπόμενου χρόνου κάποιες όμως είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησης σε άλλο χρόνο από μαθητές που εκδηλώνουν ενδιαφέρον. Στόχος των δραστηριοτήτων είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές τις περιοχές που κατελήφθησαν από τις Δυνάμεις του Άξονα την περίοδο 1941-1944, τις ποικίλες συνέπειες που επέφερε η κατοχή, τις μορφές αντίστασης του ελληνικού λαού ως την απελευθέρωσή του σχεδιάζοντας στο χάρτη την πορεία των γεγονότων, συγκρίνοντάς τα μεταξύ τους, να κατανοήσουν τις εδαφικές αλλαγές που προκλήθηκαν, τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν και τις συνέπειες που υπέστη η χώρα.

14.1 Προαπαιτούμενες Γνώσεις

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται, πραγματοποιούνται στον δισδιάστατο και τρισδιάστατο γεωφυσικό χάρτη, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό. Προϋποθέτουν γνώση προσανατολισμού και αναγνώριση υπομνήματος του χάρτη και εξοικείωση με το εργαλείο μέτρησης αποστάσεων και γραφής στο word. Επίσης επιθυμητή είναι η δυνατότητα εκ μέρους των μαθητών για αναζήτηση στο Διαδίκτυο μέσω των μηχανών αναζήτησης, καθώς και η ικανότητα να οργανώνουν και να ταξινομούν το υλικό που έχουν εντοπίσει και συγκεντρώσει.

14.2 Γενικές παρατηρήσεις - Στόχοι

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν εκτελούνται διαδοχικά με την καθοδήγηση και παρότρυνση του διδάσκοντος. Επιδιώκεται να προσπαθήσουν όλοι οι μαθητές:

- να προσανατολιστούν στον γεωγραφικό χώρο του ηλεκτρονικού χάρτη
- να συσχετίσουν ιστορικές πληροφορίες και γεωγραφικά σημεία
- να διατυπώσουν προβληματισμούς και συμπεράσματα σχετικά με διάφορα ιστορικά ερωτήματα στρατιωτικού και πολιτικού χαρακτήρα, τα οποία προκύπτουν από τη μελέτη της περιόδου γενικότερα αλλά και από τις ίδιες τις δραστηριότητες ειδικότερα.

14.3 Δραστηριότητες και ενδεικτικές οδηγίες για τις απαντήσεις

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΝΑ «ΧΡΩΜΑΤΙΣΟΥΝ» ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΤΙΣ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΆΞΟΝΑ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1941-1944 ΚΑΙ ΝΑ ΕΚΤΙΜΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΟΥΝ ΣΕ ΣΕΙΡΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΕ ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΚΑΤΟΧΗ ΕΔΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Παρατήρηση: Πρέπει ο μαθητής να αναγνωρίσει ότι η Ιταλία είχε «τη μερίδα του λέοντος» ως προς τα κατεχόμενα εδάφη, με δεύτερη τη Γερμανία και τέλος τη Βουλγαρία.

Η Γερμανία κατέλαβε κάποιο μέρος της Ελλάδος με δικές της δυνάμεις, λόγω της στρατηγικής θέσεως της χώρας μας, στη ΝΑ Ευρώπη, πέρασμα για την Ασία και την Αφρική, άρα επιδιώκοντας να ελέγξει τις θαλάσσιες διόδους ανεφοδιασμού των αντίπαλων δυνάμεων και όπως φαίνεται στο χάρτη ελέγχοντας τις εξόδους από το Αιγαίο, το Κρητικό και το Ιόνιο πέλαγος. Επιπλέον, λόγω της αποτυχίας των επιτιθέμενων ιταλικών δυνάμεων να νικήσουν στις πολεμικές επιχειρήσεις του 1940 στο αλβανικό μέτωπο τον Ελληνικό στρατό και με κίνδυνο να ανατραπούν τα σχέδια του Αδόλφου Χίτλερ σχετικά με τη διεξαγωγή του πολέμου, εισέβαλαν οι γερμανικές δυνάμεις στις 6 Απριλίου του

1941 στη χώρα μας.

Η Ιταλία απέσπασε το μεγαλύτερο μέρος της διοικήσεως της Ελλάδος από τους Γερμανούς καθώς έτσι εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντά της στην περιοχή της Μεσογείου, ελέγχοντας εκτός από τη χώρα μας και την Αλβανία. Επιπλέον, η Ιταλία κατείχε ήδη από τον ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911-1912 τα Δωδεκάνησα.

Τέλος, η Βουλγαρία καταλαμβάνει τις περιοχές στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη που διεκδικούσε και έχασε κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Π.Π. από την Ελλάδα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΝΑ ΚΑΤΑΤΑΞΟΥΝ ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΚΑΤΕΙΧΟΝΤΟ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ.

14.4 ΕΚΡΗΞΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ : ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ.

Παρατήρηση: Ο μαθητής πρέπει να καταδείξει τις ζώνες ανάπτυξης των Αντιστασιακών Οργανώσεων, κατά τη διάρκεια της κατοχής, ακολουθώντας τις γεωγραφικές πληροφορίες της σχετικής ενότητας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΝΑ «ΧΡΩΜΑΤΙΣΟΥΝ» ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΕΠΛΗΓΗΣΑΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠΟ ΤΑ ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ.

Παρατήρηση: Ο μαθητής έχοντας ως βάση τις ιστορικές του γνώσεις, πρέπει να δείξει στο χάρτη με τη βοήθεια του χάρτη του λογισμικού τις πληγείσες περιοχές στην Κάνδαλο της Κρήτης, στο Δοξάτο της Δράμας, στα Καλάβρυτα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΤΑΞΟΥΝ ΤΙΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΔΕΙΞΟΥΝ ΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΟΥΣ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΙΧΕ ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ;

Παρατήρηση: Είναι σαφές ότι τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στην κατεχόμενη Ελλάδα την είχε το ΕΑΜ με τις οργανώσεις που είχε υπό την καθοδήγηση και την εποπτεία του.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΝΑ ΜΕΤΡΗΣΟΥΝ ΤΙΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΟΥ ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ, ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ. ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΚΑΤΑΛΗΞΟΥΝ;

Παρατήρηση: Η θέση της γέφυρας του Γοργοπόταμου βρίσκεται σε κομβικό σημείο ανάμεσα στην κοιλαδογέφυρα της περιοχής και στην Αφρική. Αποτελούσε στρατηγικό στόχο τόσο των αντιστασιακών οργανώσεων στην Ελλάδα όσο και των ξένων μυστικών υπηρεσιών (Άγγλοι κομάντος) που πέτυχαν την καταστροφή του. Τα αποτελέσματα φάνηκαν άμεσα με την καθυστέρηση ανεφοδιασμού των στρατευμάτων του στρατάρχη Ρόμελ στην Αφρική και την ανατροπή της εξέλιξης των πολεμικών επιχειρήσεων επ'ωφελεία των συμμαχικών δυνάμεων.

Τεχνική Υποστήριξη

Δικτυακός Τόπος : www.intracom-schools.gr και
www.chorochronos.gr

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο : support_it@intracom-it.gr

Τηλέφωνο : 210-6679105

Fax : 210-6679106

Υπεύθυνη : κα Μπερτσά Όλγα

ΥΠΕΠΘ / ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ»

Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΚΑΤΑ 80% ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΤ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ 20% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ
«Ολοκληρωμένη Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»